

Familiebedrijven in Nederland

April 2017

Inhoud

Samenvatting 3

1. Inleiding 3

- 1.1 Beleidskader familiebedrijven 3
- 1.2 Waarom onderzoek naar familiebedrijven? 5
- 1.3 Leeswijzer 6

2. Aantal familiebedrijven 6

- 2.1 Kleine bedrijven zijn vaak familiebedrijven 6
- 2.2 Relatief veel familiebedrijven in de landbouw 7
- 2.3 Relatief veel familiebedrijven in Friesland 8

3. Omzet van familiebedrijven 9

- 3.1 Familiebedrijven zorgen voor 27 procent van de omzet in de business economy 10
- 3.2 Aandeel familiebedrijven in omzet industrie relatief klein 10
- 3.3 Familiebedrijven zorgen voor 16 procent van de omzet in de business economy van Noord-Holland 11

4. Toegevoegde waarde 11

- 4.1 Familiebedrijven zorgen voor 32 procent van de toegevoegde waarde in de business economy 12
- 4.2 Familiebedrijven zorgen voor 61 procent van de toegevoegde waarde in de bouwnijverheid 12
- 4.3 Familiebedrijven zorgen voor 46 procent van de toegevoegde waarde in de business economy van Friesland 13

5. Banen van werknemers 13

- 5.1 29 procent van alle werknemersbanen is een baan bij een familiebedrijf 14
- 5.2 Relatief veel werknemersbanen bij familiebedrijven in de landbouw 14
- 5.3 Baankenmerken 15
- 5.4 Persoonskenmerken 18

6. Casestudie 'Leeuwarden' 19

Bijlagen 21

I Naar een populatie van familiebedrijven 21

II Statistische bijlage 30

III Databronnen en methoden 43

Literatuur 45

Begrippen 46

Afkortingen 49

Medewerkers 50

Samenvatting

Familiebedrijven vormen een aanzienlijk deel van het midden- en kleinbedrijf (MKB), maar er zijn nog geen aparte CBS-statistieken over. Met een financiële bijdrage uit het COSME Programma (2014-2020) van de Europese Unie heeft het CBS aan nieuw statistisch basismateriaal gewerkt over familiebedrijven in Nederland.

Het CBS heeft onderzocht hoe familiebedrijven het beste in kaart kunnen worden gebracht. Dat blijkt mogelijk met bestaande gegevens uit registers, zodat bedrijven niet extra worden belast met vragenlijsten.

In deze publicatie over familiebedrijven van het CBS wordt een beeld geschetst van het belang van familiebedrijven voor de economie. De publicatie geeft nog geen volledig beeld, maar laat de potentie van de ontwikkelde methodiek zien.

- Op 1 januari 2016 telde Nederland 276 900 familiebedrijven. Dit komt neer op 71 procent van alle bedrijven (exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met één werkzame persoon). De populatie familiebedrijven bestaat vooral uit kleinere bedrijven.
- De familiebedrijven in de business economy die op 1 januari 2016 bestonden, realiseerden 343 miljard euro omzet in 2015. Dit komt neer op bijna 27 procent van de omzet van alle bedrijven in de business economy (exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met één werkzame persoon).
- Evenzo realiseerden familiebedrijven in de business economy 86 miljard euro aan toegevoegde waarde in 2014. Daarmee zorgen familiebedrijven voor bijna 32 procent van de toegevoegde waarde in de business economy. Cijfers over de toegevoegde waarde voor 2015 waren tijdens het onderzoek nog niet beschikbaar.
- Op 1 januari 2016 waren 180,5 duizend familiebedrijven als werkgever actief. Zij zorgden op dat moment voor 2,16 miljoen werknemersbanen. Het aandeel van familiebedrijven in het totaal aan werknemersbanen is 29 procent.

1. Inleiding

Dit hoofdstuk start met een beschrijving van overheidsbeleid rond familiebedrijven. Wat zijn speerpunten van de Europese en Nederlandse beleidsmakers en waarom is onderzoek noodzakelijk? Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

1.1 Beleidskader familiebedrijven

Europa

In 2008 lanceerde de Europese Commissie (EC) een beleidskader voor het midden- en kleinbedrijf (MKB) met de titel 'De Small Business Act' (Europese Commissie, 2008). Hierin omschrijft de EC tien basisbeginselen voor het opstellen en uitvoeren van MKB-beleid op nationaal niveau en dat van de Europese Unie (EU). Met dit beleidskader wil de EC

duurzame groei en het concurrentievermogen van het MKB versterken. De EC (2008:2), geeft aan dat het karakter van de bedrijven sterk uiteen loopt (van ambachtelijke bedrijven, micro-ondernemingen, familiebedrijven tot ondernemingen in de sociale economie) en dat in het MKB-beleid met deze diversiteit rekening moet worden gehouden. Eén van de tien basisbeginselen in het beleidskader luidt: 'De EU en de lidstaten moeten een klimaat scheppen waarin ondernemers en familiebedrijven kunnen floreren en ondernemerschap beloond wordt'.

Het Actieplan Ondernemerschap 2020 (Europese Commissie, 2013:17-18) schenkt specifiek aandacht aan de overdracht van familiebedrijven. De EC roept de lidstaten op 'te overwegen fiscale regelgeving te herzien ten aanzien van de effecten ervan op de liquiditeit van een klein of middelgroot familiebedrijf in geval van een successie van de eigendom zonder negatieve gevolgen voor de inkomsten'.

In een reactie op voorstellen van het Europees Parlement geeft de EC (2016) aan dat ze bestaand MKB of industrie gerelateerd beleid als de meest effectieve manier ziet om familiebedrijven te helpen en hun problemen aan te pakken.

Nederland

Het Ministerie van Economische Zaken (2015, 2016) geeft aan dat het bedrijvenbeleid overwegend een generiek karakter heeft (gericht en in principe open voor alle ondernemers in Nederland) en een specifiek spoor: het topsectorenbeleid. Op de vraag wat het kabinet voor het familiebedrijf doet, antwoordde minister-president Rutte in 2014: '*Alles wat we als kabinet doen om ondernemerschap en innovatie te stimuleren, doen we dus zeker ook voor u*' (Ministerie van Algemene Zaken, 2014).

Het Ministerie van Economische Zaken geeft ook aan dat de beleidsinstrumenten die zij inzet, gericht zijn op uiteenlopende problemen. En daarmee varieert de doelgroep binnen het MKB (Ministerie van Economische Zaken, 2015:14). Fiscale maatregelen worden ingezet via het stelsel van inkomsten- en omzetbelasting om (zelfstandig) ondernemerschap te stimuleren. Een aantal fiscale maatregelen is specifiek gericht op bedrijfsoverdrachten. Dit is een relevant thema voor familiebedrijven. Zo is bijvoorbeeld de regeling *vrijstelling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer* gericht op het stimuleren van overdracht van de onderneming aan de volgende generatie. De regelingen *doorschuiving stakingswinst* en de *bedrijfsopvolgingsregeling voor de erf- en schenkbelasting*¹⁾ zijn gericht op het ondersteunen van de continuïteit van de onderneming. Bij de doorschuiving stakingswinst heeft het kabinet bewust niet gekozen om deze open te stellen voor alle bedrijfsoverdrachten en voornamelijk overdracht binnen familieverband of werknemersverband te faciliteren (Ministerie van Economische Zaken, 2014). Bij de reparatie van de *bedrijfsopvolgingsregeling voor de erf- en schenkbelasting* wordt specifiek aangegeven dat de overerving van familiebedrijven beschermd blijft (Ministerie van Financiën, 2016).

Naast de Rijksoverheid voeren decentrale overheden economisch beleid. In 2016 werd door de provinciale staten van Overijssel het investeringsvoorstel 'Versterken MKB en ondernemerschap' aangenomen. Dit voorstel heeft als doel het behouden en waar mogelijk uitbreiden van de werkgelegenheid in de provincie Overijssel. Het uitvoeringsprogramma bestaat uit zes actielijnen. Eén daarvan is specifiek gericht op familiebedrijven. Hierin kunnen familiebedrijven ondersteuning krijgen bij het (her)inrichten van de bestuursstructuur en bij

¹⁾ Deze regeling wordt ook als de *bedrijfsopvolgingsfaciliteit in successiewet* aangeduid.

bedrijfsopvolging (Provincie Overijssel, 2016). De provincie Gelderland verkent begin 2017 of tot een vergelijkbare aanpak gekomen kan worden (Provincie Gelderland, 2017).

1.2 Waarom onderzoek naar familiebedrijven?

De EC stelt dat er niet voldoende informatie is over de rol en het economische belang van familiebedrijven. Zij geeft daarbij aan dat beter inzicht kan leiden tot de ontwikkeling van meer gefundeerd beleid en tot beter vergelijkbare internationale informatie (EASME, 2015).

Daarom vroeg het EU-programma voor het *concurrentievermogen van ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen* (COSME)² in mei 2015 om voorstellen voor de ontwikkeling van informatie en indicatoren over de rol van familiebedrijven in nationale economieën. Naast voorstellen uit Bulgarije, Denemarken, Finland, Italië, Malta en Polen, kreeg het CBS een financiële bijdrage om haar voorstel uit te voeren. Concreet stelde het CBS voor om methodes te ontwikkelen om:

1. familiebedrijven via registers te identificeren;
2. het economisch belang en (sociaal-) economische kenmerken van familiebedrijven op regionaal niveau aan te geven.

Naast de indelingen die voor officiële statistieken internationaal zijn afgesproken – zoals grootteklasse en bedrijfstakken – zet het CBS in op het maken van relevante informatie over andere herkenbare indelingen van het bedrijfsleven. Met de realisatie van de voorgestelde methodes zou in principe de basis gelegd zijn voor een infrastructuur, waarmee periodiek en met hoge kwaliteit statistische informatie over familiebedrijven gemaakt kan worden. Deze informatie is, in tegenstelling tot veel eerdere onderzoeken op het gebied van familiebedrijven kwantitatief van aard (zie bijvoorbeeld Flören, R., Uhlener, L., & Berent-Braun, 2010). En de aanpak biedt een basis voor completere en gedetailleerdere inzichten over familiebedrijven, niet alleen op nationaal maar ook op regionaal niveau.

Uitgangspunt bij de identificatie van de *populatie* familiebedrijven is dat uitsluitend informatie uit registers wordt gebruikt. Door deze populatie te koppelen aan de (integrale) databronnen bij het CBS, kan het CBS vragen over familiebedrijven tegen maatschappelijk zo laag mogelijke kosten beantwoorden die tot dusver lastig kwantitatief te beantwoorden zijn.

Definitie van familiebedrijven

Het CBS volgt de definitie van familiebedrijven van de Europese Commissie (2009). Die bepaalt dat een familiebedrijf een bedrijf is, waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn.

² Een programma dat de Small Business Act uitvoert.

1.3 Leeswijzer

In deze publicatie over familiebedrijven van het CBS wordt een beeld geschetst van het belang van familiebedrijven voor de economie. De hoofdstukken twee tot en met vijf beschrijven het economisch belang uit verschillende invalshoeken. De publicatie geeft zeker nog geen volledig beeld, maar laat de potentie van de ontwikkelde methodiek zien.

Hoofdstuk 2 gaat over het aantal familiebedrijven in Nederland. Hoeveel familiebedrijven zijn er? Hoe zijn ze verdeeld naar grootte? In welke bedrijfstakken zijn familiebedrijven veel te vinden? En waar zijn familiebedrijven vooral gevestigd?

In hoofdstuk 3 en 4 staan de familiebedrijven in het niet-financiële bedrijfsleven centraal. Hoofdstuk 3 gaat over de omzet. Hoeveel omzet realiseerden deze familiebedrijven? Hoe is dat verdeeld naar grootte en bedrijfstak? En wat betekent dat regionaal? In hoofdstuk 4 worden vergelijkbare vragen beantwoord voor de toegevoegde waarde.

Hoofdstuk 5 richt zich op de familiebedrijven die werkgever zijn. Het hoofdstuk besteedt aandacht aan het aantal werknemersbanen en de kenmerken daarvan. Ook kenmerken van de werknemers komen aan bod.

Hoofdstuk 6 laat met een casestudie enkele mogelijkheden zien van laag regionale informatie over familiebedrijven.

In de bijlage 'Naar een populatie van familiebedrijven' wordt de methode beschreven hoe het CBS familiebedrijven heeft geïdentificeerd en geeft het CBS een beschouwing van de identificatie en de output. De statistische bijlage bevat tabellen met aanvullend cijfermateriaal. Een korte omschrijving van de databronnen en methoden die in deze publicatie zijn gebruikt, is te lezen in de bijlage databronnen en methoden.

2. Aantal familiebedrijven

Hoeveel familiebedrijven zijn er in Nederland? Hoe verschilt de samenstelling van de populatie familiebedrijven met die van niet-familiebedrijven? Waarin zijn familiebedrijven actief? En waar zijn de meeste familiebedrijven te vinden? Antwoorden op deze vragen worden in dit hoofdstuk gegeven.

2.1 Kleine bedrijven zijn vaak familiebedrijven

Op 1 januari 2016 telde Nederland 276 900 familiebedrijven. Dit komt neer op 71 procent van alle bedrijven (exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met één werkzame persoon). De populatie familiebedrijven bestaat vooral uit kleinere bedrijven. Bijna 89 procent van de familiebedrijven is een bedrijf met minder dan 10 werkzame personen. Bij de niet-familiebedrijven is dit bijna 74 procent.

Het aandeel familiebedrijven is het grootst onder de bedrijven met minder dan 10 werkzame

personen. Van deze bedrijven is 75 procent een familiebedrijf. Per grootteklasse neemt het aandeel familiebedrijven af (zie tabel 2.1.1). Niet-familiebedrijven tellen zowel absoluut als relatief meer bedrijven met meer dan 50 werkzame personen. Van de bedrijven met 250 of meer werkzame personen (het grootbedrijf) is 83 procent niet een familiebedrijf.

2.1.1 Bedrijven naar grootteklasse^{1),2)}, 1 januari 2016

	Niet-		Totaal	Niet-	
	Familiebedrijven	familiebedrijven		Familiebedrijven	familiebedrijven
	aantal			% van grootteklasse	
0 tot 10 werkzame personen ³⁾	245 475	81 800	327 280	75	25
10 tot 20 werkzame personen	18 410	11 855	30 265	61	39
20 tot 50 werkzame personen	9 105	8 955	18 060	50	50
50 tot 250 werkzame personen	3 500	6 370	9 870	35	65
250 of meer werkzame personen	410	1 965	2 375	17	83
Totaal werkzame personen	276 900	110 945	387 850	71	29

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

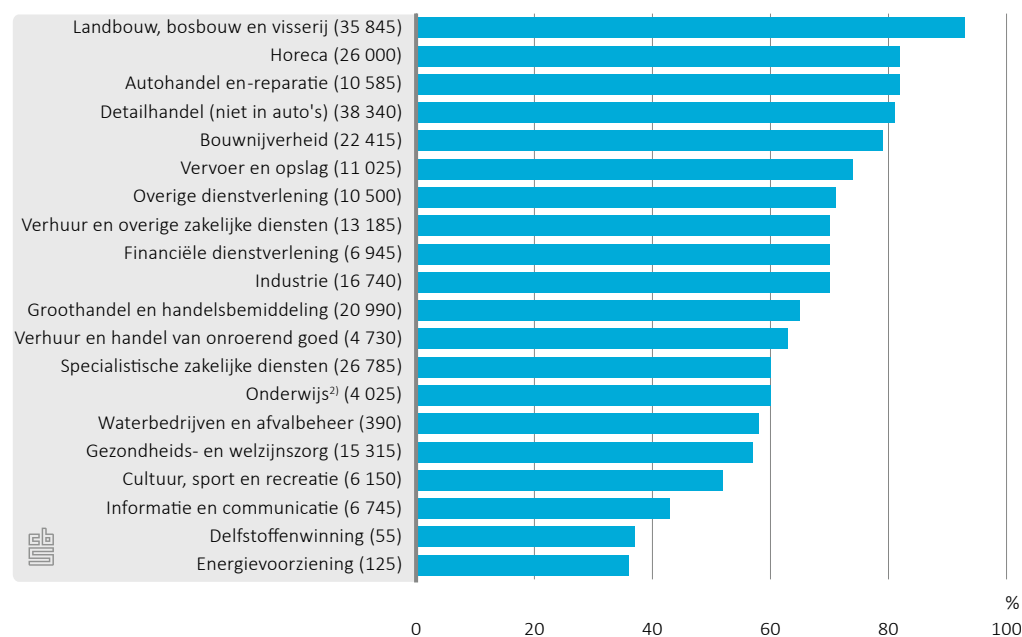
²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

³⁾ Identificatie van familiebedrijven vond deels plaats op het niveau van ondernemingsgroepen met 2 of meer werkzame personen (zie 1). Bijbehorende bedrijven kunnen kleiner zijn.

2.2 Relatief veel familiebedrijven in de landbouw

Familiebedrijven komen in de hele Nederlandse economie voor. Relatief het meest in de landbouw, bosbouw en visserij. Van deze bedrijven is 92 procent een familiebedrijf. Ook in de horeca, de autohandel en -reparatie, de detailhandel en de bouwnijverheid komen familiebedrijven relatief vaak voor. Familiebedrijven komen relatief minder vaak voor in de bedrijfstakken informatie en communicatie, delfstoffenwinning en energievoorziening.

2.2.1 Familiebedrijven¹⁾ per bedrijfstak (aantal) en percentage, 1 januari 2016

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

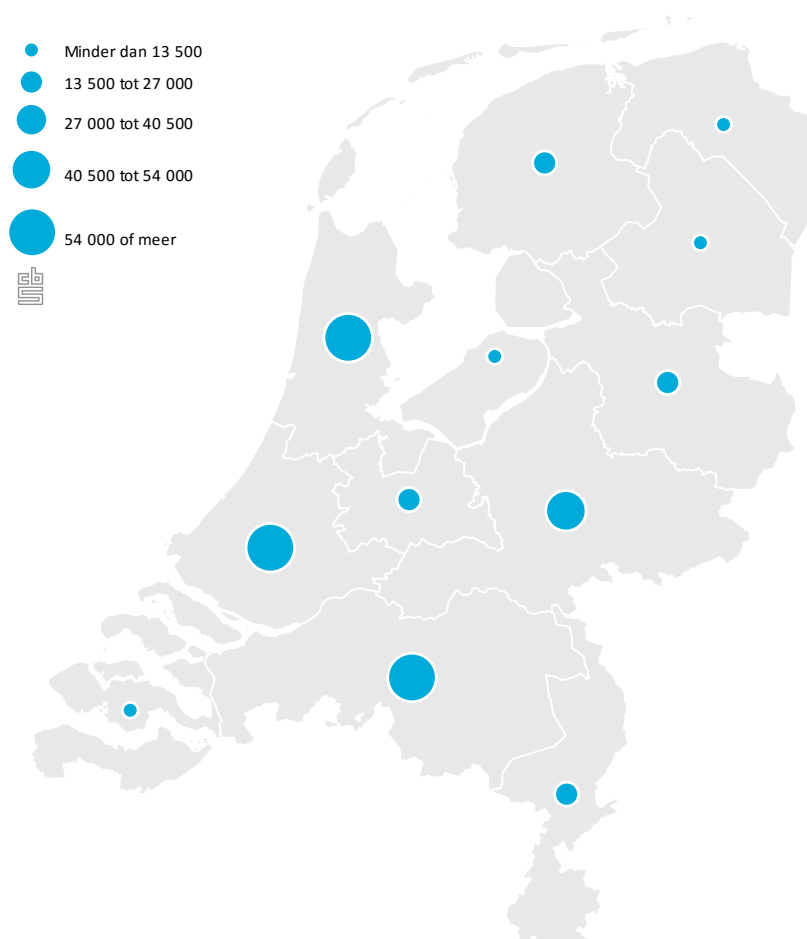
2.3 Relatief veel familiebedrijven in Friesland

Een bedrijf kan vestigingen hebben in verschillende regio's. Voor het beschrijven van het aantal familiebedrijven per regio wordt daarom de vestiging als meeteenheid gebruikt. Alle familiebedrijven samen hebben 348 435 vestigingen. Dit komt neer op 66 procent van alle vestigingen. In absolute aantallen zijn de meeste vestigingen van familiebedrijven te vinden in Zuid-Holland, Noord-Brabant en Noord-Holland. In deze provincies is ruim 50 procent van het totale aantal vestigingen van familiebedrijven te vinden. Bij de niet-familiebedrijven is dit nog wat meer: 55 procent.

Friesland telt relatief veel vestigingen van familiebedrijven. Van het totaal aantal vestigingen in Friesland hoort 73 procent bij een familiebedrijf. Ook in Drenthe, Zeeland en Limburg zijn relatief meer vestigingen van familiebedrijven te vinden. In Noord-Holland en Utrecht zijn er met 60 en 61 procent relatief weinig.

In alle provincies heeft de bedrijfstak handel de meeste vestigingen van familiebedrijven. De landbouw, bosbouw en visserij heeft een aanzienlijk aandeel in de noordelijke provincies en Zeeland. De zakelijke dienstverlening heeft in de Randstad een groot aandeel.

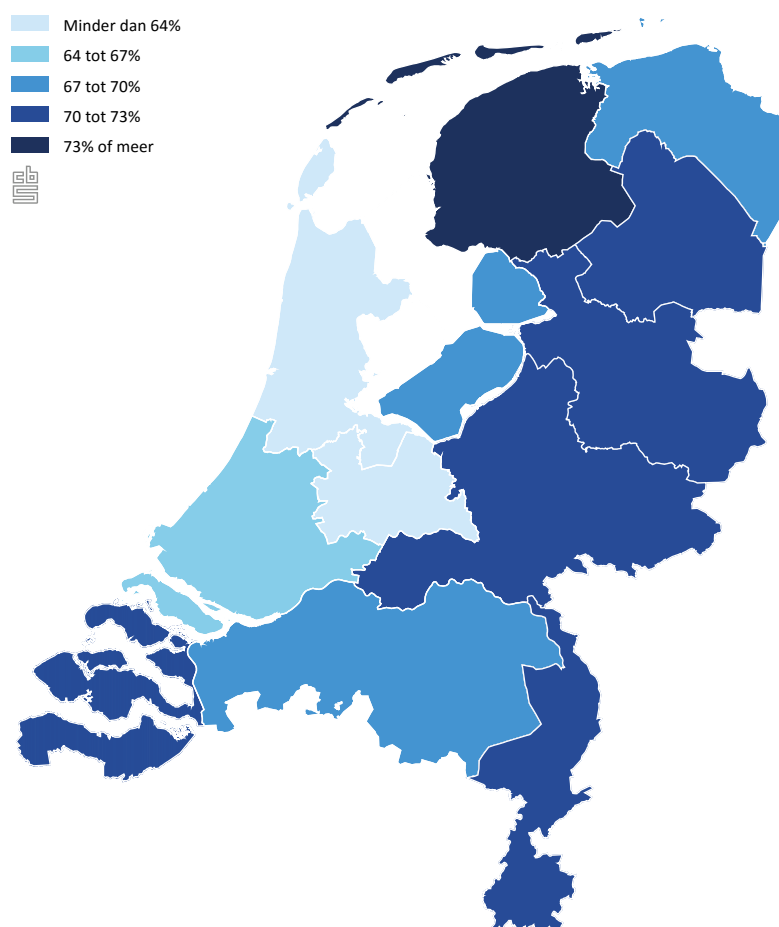
2.3.1 Aantal vestigingen^{1),2)} van familiebedrijven per provincie, 1 januari 2016

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.2 Percentage vestigingen^{1), 2)} van familiebedrijven per provincie, 1 januari 2016

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

3. Omzet van familiebedrijven

Het CBS verzamelt omzetgegevens van bedrijven in de business economy (het niet-financiële bedrijfsleven).³⁾ Daarom staat deze groep in dit hoofdstuk centraal. Hoeveel omzet realiseren de familiebedrijven in de business economy? En hoe is dat verdeeld naar bedrijfsgrootte, bedrijfstak en regio?

³⁾ Bedrijven in de landbouw, bosbouw en visserij, de financiële dienstverlening, het onderwijs, de gezondheids- en welzijnszorg, cultuur, sport en recreatie, belangen- en hobbyverenigingen en overige persoonlijke dienstverlening worden niet tot de business economy gerekend.

3.1 Familiebedrijven zorgen voor 27 procent van de omzet in de business economy

De familiebedrijven in de business economy die op 1 januari 2016 bestonden, realiseerden 343 miljard euro omzet in 2015. Dit komt neer op bijna 27 procent van de omzet van alle bedrijven in de business economy (exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met één werkzame persoon).

Het omzetaandeel van familiebedrijven is het grootst onder de bedrijven met minder dan 50 werkzame personen. Binnen deze groep komt 50 procent van de omzet voor rekening van familiebedrijven. Dit aandeel neemt af als de grootte van het bedrijf toeneemt. Een groot deel van de omzet wordt door grotere niet-familiebedrijven gerealiseerd.

3.1.1 Omzet in de business economy¹⁾ naar grootteklasse, 2015

	Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven	Totaal	Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven
	mln euro			% van grootteklasse	
0 tot 50 werkzame personen ²⁾	192 290	191 445	383 735	50	50
50 tot 250 werkzame personen	78 460	300 425	378 890	21	79
250 of meer werkzame personen	72 380	441 700	514 080	14	86
Totaal werkzame personen	343 135	933 570	1 276 705	27	73

Bron: CBS.

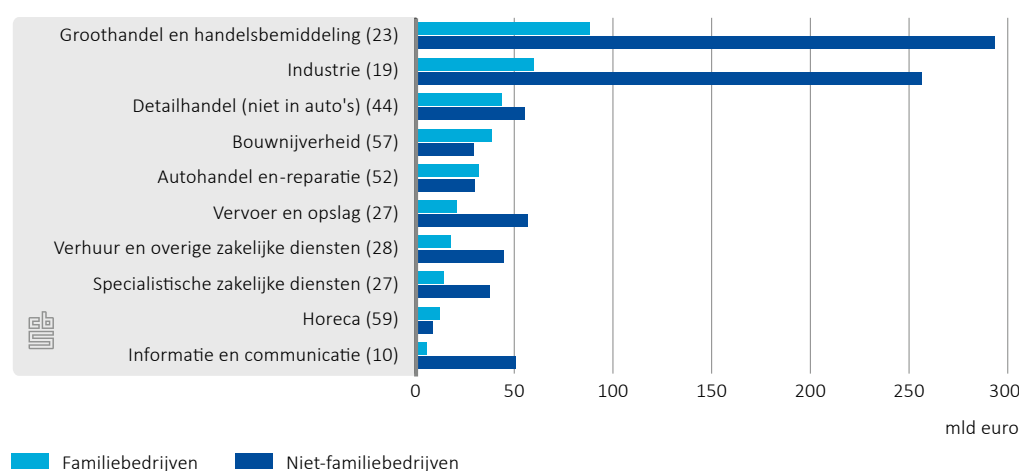
¹⁾ Bedrijven die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Identificatie van familiebedrijven vond deels plaats op het niveau van ondernemingsgroepen met 2 of meer werkzame personen (zie 1). Bijbehorende bedrijven kunnen kleiner zijn.

3.2 Aandeel familiebedrijven in omzet industrie relatief klein

Familiebedrijven realiseerden meer dan de helft van de omzet in de horeca, de bouwnijverheid en de autohandel en -reparatie. Het aandeel van familiebedrijven in de omzet van de groothandel, de industrie en de informatie en communicatie is relatief klein.

3.2.1 Omzet van bedrijven¹⁾ (aandeel % van familiebedrijven) per bedrijfstak, 2015

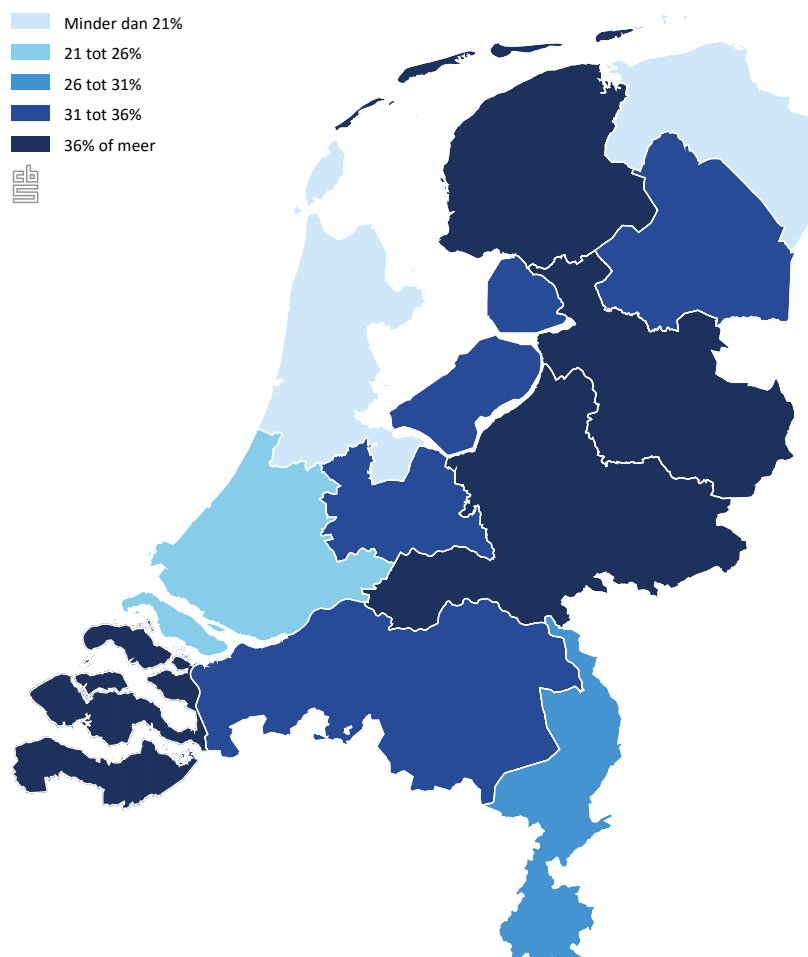
Bron: CBS.

¹⁾ Bedrijven die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3 Familiebedrijven zorgen voor 16 procent van de omzet in de business economy van Noord-Holland

Het aandeel van familiebedrijven in de omzet per provincie is het grootst in Friesland, Overijssel en Gelderland. Provincies waar familiebedrijven een relatief klein aandeel in de omzet hebben, zijn Noord-Holland, Groningen en Zuid-Holland.

3.3.1 Aandeel familiebedrijven in de omzet van de business economy¹⁾ per provincie, 2015

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4. Toegevoegde waarde

Het CBS verzamelt gegevens waarmee de toegevoegde waarde van bedrijven in de business economy (het niet-financiële bedrijfsleven) berekend kan worden. Daarom staat deze groep in dit hoofdstuk centraal. Hoeveel toegevoegde waarde realiseren de familiebedrijven in de business economy? En hoe is dat verdeeld naar bedrijfsgrootte, bedrijfstak en regio?

4.1 Familiebedrijven zorgen voor 32 procent van de toegevoegde waarde in de business economy

De familiebedrijven in de business economy die op 1 januari 2015 bestonden, realiseerden 86 miljard euro aan toegevoegde waarde in 2014. Dit komt neer op bijna 32 procent van de toegevoegde waarde (het verschil tussen de marktwaarde van productie en de daarvoor ingekochte grondstoffen) van alle bedrijven in de business economy (exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met één werkzame persoon). Een groot deel van de toegevoegde waarde wordt door grotere niet-familiebedrijven gerealiseerd.

4.1.1 Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾ naar grootteklasse, 2014

	Niet-familiebedrijven		Totaal	Familiebedrijven		
	Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven		Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven	
	mln euro		% van grootteklasse			
0 tot 50 werkzame personen ²⁾	53 025	36 465	89 490	59	41	
50 tot 250 werkzame personen	17 880	50 670	68 550	26	74	
250 of meer werkzame personen	15 145	98 855	114 000	13	87	
Totaal werkzame personen	86 050	185 990	272 040	32	68	

Bron: CBS.

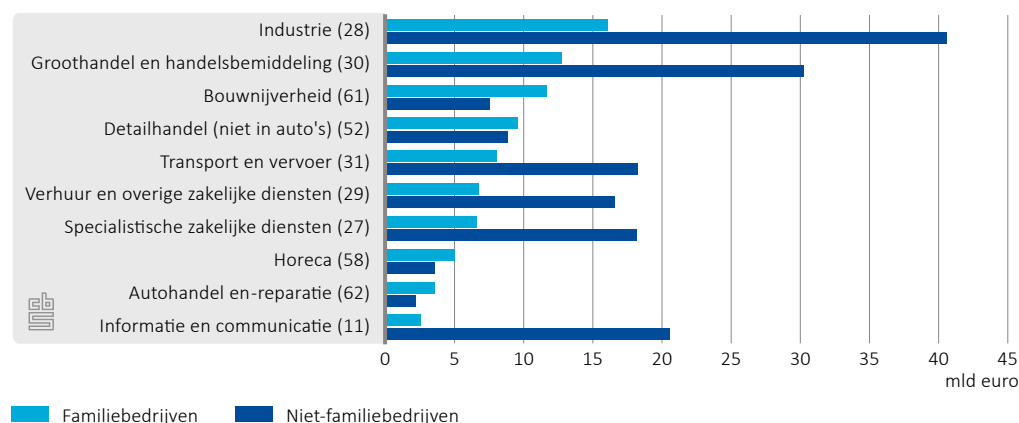
¹⁾ Bedrijven die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Identificatie van familiebedrijven vond deels plaats op het niveau van ondernemingsgroepen met 2 of meer werkzame personen (zie 1). Bijbehorende bedrijven kunnen kleiner zijn.

4.2 Familiebedrijven zorgen voor 61 procent van de toegevoegde waarde in de bouwnijverheid

In de autohandel en -reparatie, de bouwnijverheid en de horeca was het aandeel van familiebedrijven relatief het grootst. In deze bedrijfstakken realiseerden familiebedrijven grofweg 60 procent van de toegevoegde waarde. Familiebedrijven realiseerden ook net meer dan de helft van de toegevoegde waarde in de detailhandel. In de informatie en communicatie was het aandeel toegevoegde waarde van familiebedrijven met 11 procent relatief het kleinst.

4.2.1 Toegevoegde waarde van bedrijven¹⁾ (aandeel % familiebedrijven) per bedrijfstak, 2014

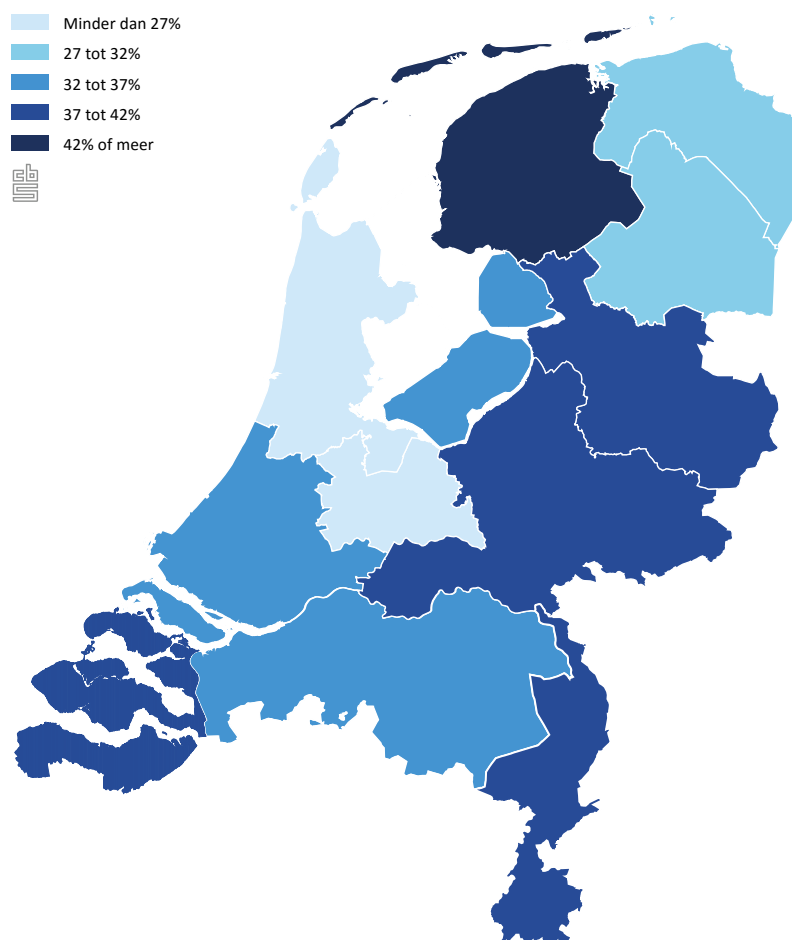
Bron: CBS.

¹⁾ Bedrijven die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3 Familiebedrijven zorgen voor 46 procent van de toegevoegde waarde in de business economy van Friesland

In Friesland leverden vestigingen van familiebedrijven relatief de grootste bijdrage aan de toegevoegde waarde van de business economy: 46 procent. Ook in Gelderland, Zeeland en Overijssel werd 40 procent of meer van de toegevoegde door vestigingen van familiebedrijven gerealiseerd. In Noord-Holland was de bijdrage van familiebedrijven aan de toegevoegde waarde relatief het kleinst.

4.3.1 Aandeel familiebedrijven in toegevoegde waarde business economy¹⁾ per provincie, 2014

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

5. Banen van werknemers

Hoeveel familiebedrijven zijn als werkgever actief? Voor hoeveel werknemersbanen zorgen deze bedrijven? Wat zijn de kenmerken van deze banen? En wat zijn de achtergrondkenmerken van de werknemers?

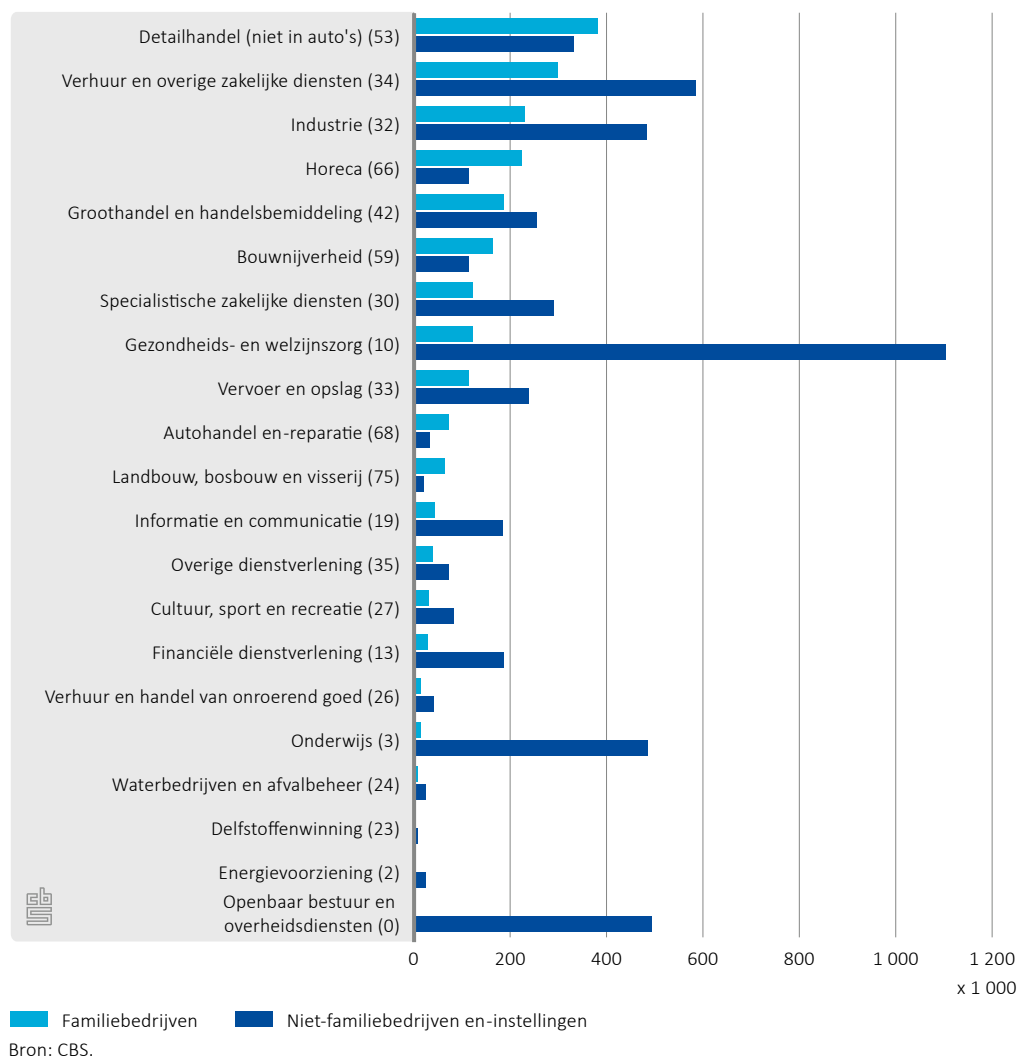
5.1 29 procent van alle werknemersbanen is een baan bij een familiebedrijf

Op 1 januari 2016 waren 180,5 duizend familiebedrijven als werkgever actief. Zij zorgden op dat moment voor 2,16 miljoen werknemersbanen. Het aandeel van familiebedrijven in het totaal aan werknemersbanen is 29 procent.

5.2 Relatief veel werknemersbanen bij familiebedrijven in de landbouw

Hoeveel banen er per bedrijfstak zijn door familiebedrijven verschilt. Relatief veel werknemersbanen bij familiebedrijven zijn te vinden in de landbouw, bosbouw en visserij, de autohandel en reparatie, de horeca en de bouwnijverheid. Ook in de detailhandel is meer dan de helft van de werknemersbanen bij familiebedrijven te vinden. In andere bedrijfstakken, zoals de gezondheids- en welzijnszorg, zijn relatief veel werknemersbanen bij niet-familiebedrijven.

5.2.1 Werknemersbanen (aandeel % familiebedrijven) aantal per bedrijfstak, 1 januari 2016

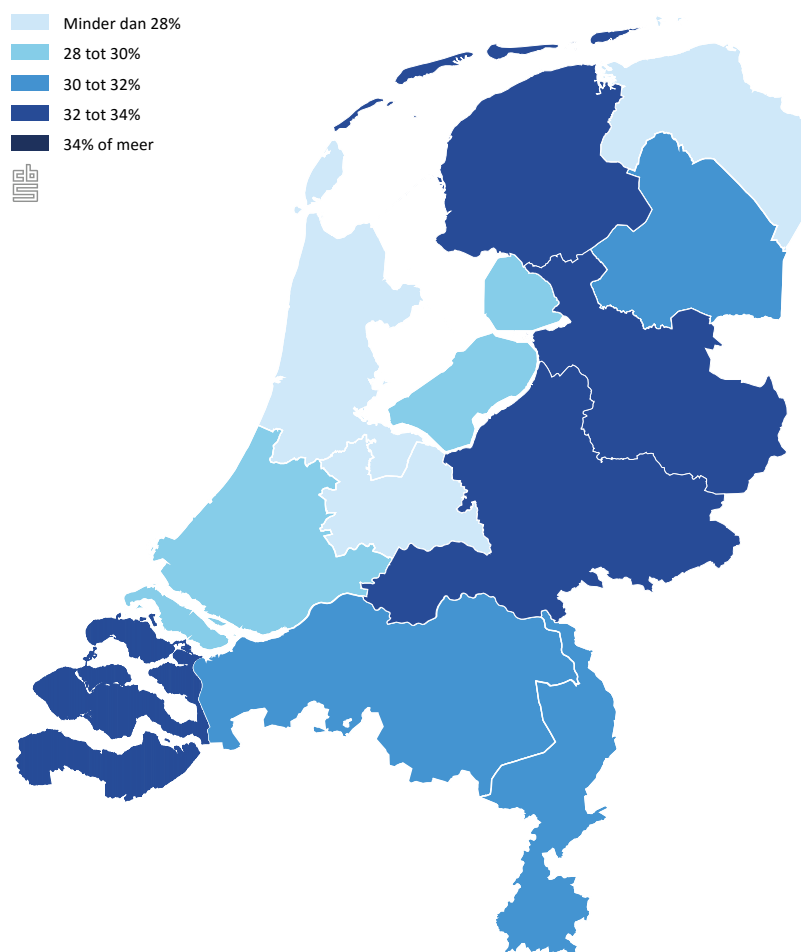

In het totaal aan werknemersbanen bij familiebedrijven hebben de detailhandel, horeca en bouwnijverheid een aanzienlijk groter aandeel dan bij de niet-familiebedrijven en instellingen. Gezondheids- en welzijnszorg en (logischerwijs) onderwijs hebben een aanzienlijk kleiner aandeel.

Relatief veel banen van werknemers die in Overijssel wonen, is bij een familiebedrijf

Relatief veel banen van werknemers die in Overijssel wonen, is bij een familiebedrijf (33 procent). Bij de banen van werknemers die in de Randstad, Flevoland of Groningen wonen ligt dit aandeel onder de 30 procent.

5.2.2 Aandeel werknemersbanen bij familiebedrijven naar woonprovincie van de werknemer, 1 januari 2016

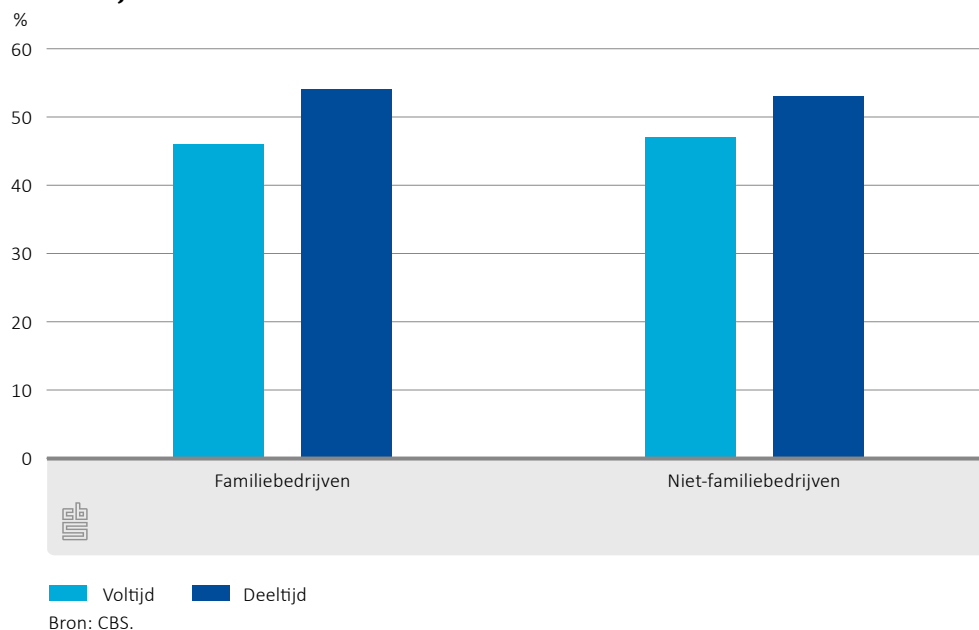

5.3 Baankenmerken

Verskil in dienstverband van werknemersbanen tussen familie- en niet-familiebedrijven relatief klein

46 procent van alle werknemersbanen bij familiebedrijven is een voltijd baan. De familiebedrijven wijken hierin nauwelijks af van de niet-familiebedrijven, die 47 procent voltijd banen tellen.

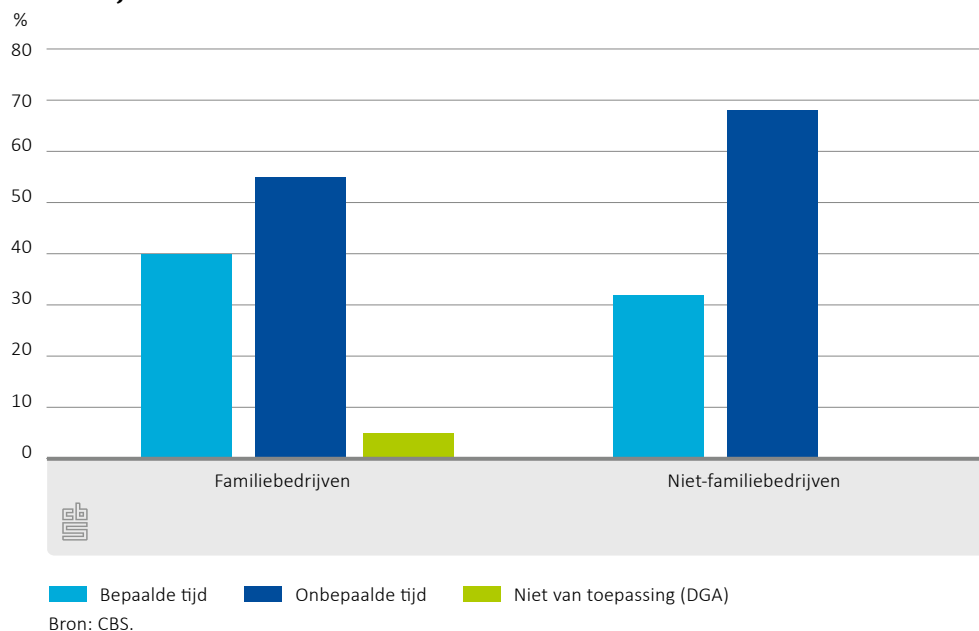
5.3.1 Procentuele verdeling werknemersbanen naar dienstverband, 1 januari 2016

Relatief meer contracten voor bepaalde tijd bij familiebedrijven

Bij 40 procent van de werknemersbanen van familiebedrijven hoort een contract voor bepaalde tijd. Bij niet-familiebedrijven is dit 32 procent. In vergelijking met niet-familiebedrijven komen bij familiebedrijven alleen in de detailhandel en de verhuur en overige zakelijke diensten relatief minder contracten voor bepaalde tijd voor.

5.3.2 Procentuele verdeling werknemersbanen naar dienstverband, 1 januari 2016

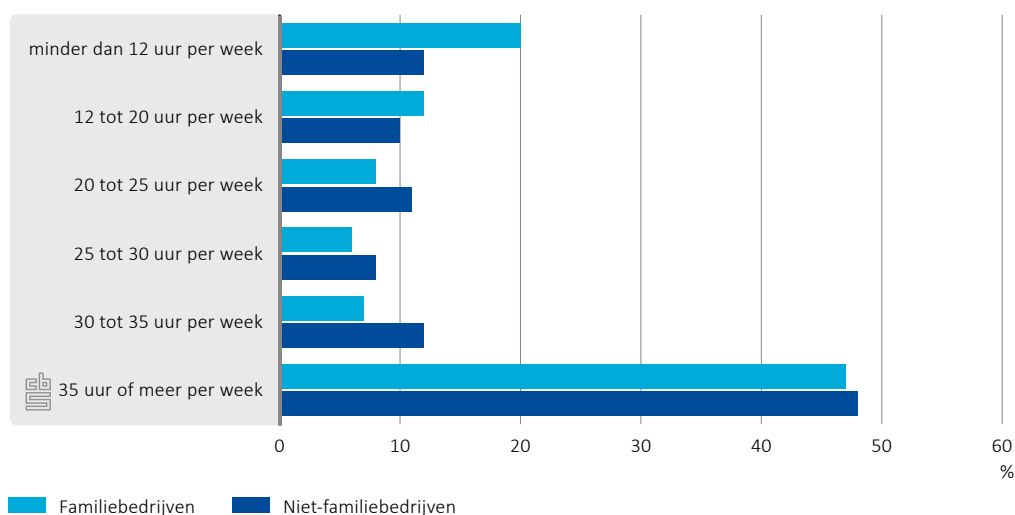

Relatief meer kortere werknemersbanen bij familiebedrijven

Eén op de vijf werknemersbanen bij familiebedrijven is voor 12 uur of minder per week. Bij niet-familiebedrijven is dit ruim één op de tien. Het grotere belang van de detailhandel en

de horeca (met relatief veel kortere werknemersbanen) in het totaal aan werknemers bij familiebedrijven verklaart deels het verschil. In vrijwel alle andere bedrijfstakken hebben familiebedrijven relatief ook meer werknemersbanen van minder dan 12 uur per week. Uitzonderingen hierop zijn de vervoer en opslag en de verhuur en overige zakelijke diensten. Ongeveer 47 procent van de werknemersbanen bij familiebedrijven kent een wekelijkse arbeidsduur van meer dan 35 uur per week. Dit verschilt niet veel met het percentage bij niet-familiebedrijven (48 procent).

5.3.3 Procentuele verdeling werknemersbanen naar wekelijkse arbeidsduurklasse, 1 januari 2016

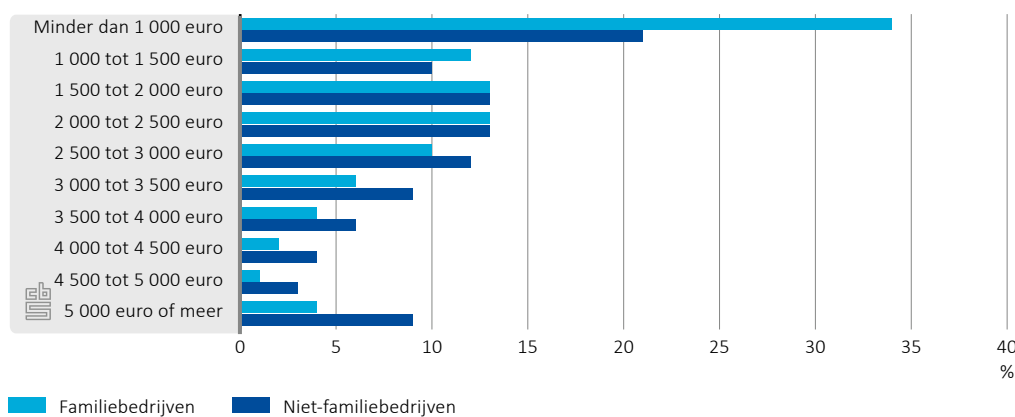

Bron: CBS.

Relatief meer werknemersbanen bij familiebedrijven met een maandloon tot 1 000 euro

Bij 34 procent van de werknemersbanen bij familiebedrijven hoort een maandloon tot 1 000 euro. Bij niet-familiebedrijven is dit 21 procent. Het maandloon hangt enerzijds samen met de wekelijkse arbeidsduur, waar familiebedrijven relatief meer kortere werknemersbanen tellen dan niet-familiebedrijven. Ook de leeftijd van werknemers speelt een rol. Zoals uit paragraaf 5.4 en figuur 5.4.2 blijkt, is bijna een kwart van de werknemers van familiebedrijven jonger dan 25 jaar.

5.3.4 Procentuele verdeling werknemersbanen naar maandloonklasse, 1 januari 2016

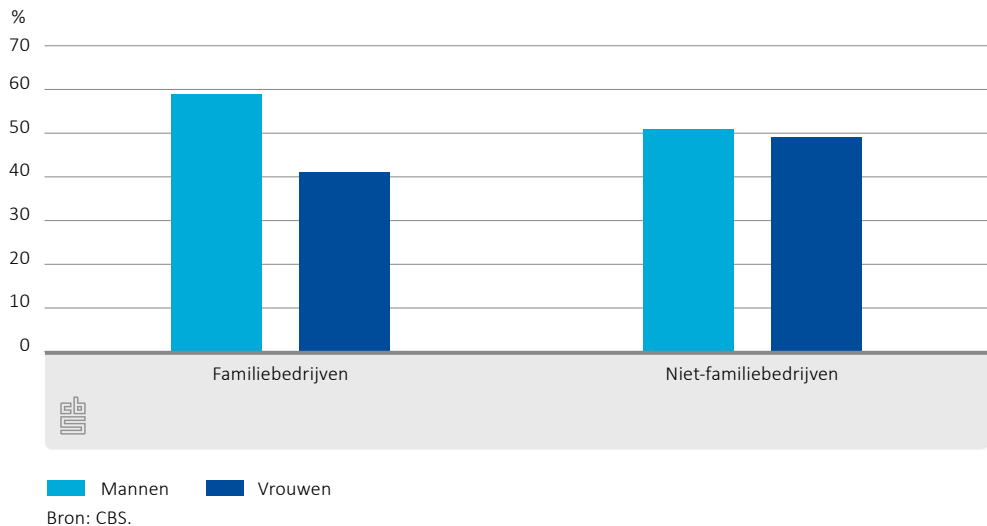
Bron: CBS.

5.4 Persoonskenmerken

Relatief meer mannelijke werknemers bij familiebedrijven

In totaal is 59 procent van de werknemers bij familiebedrijven een man. Bij niet-familiebedrijven is de verdeling man-vrouw bijna gelijk. Dit hangt samen met het hoge aantal vrouwelijke werknemers in de gezondheids- en welzijnszorg en het lage percentage familiebedrijven in deze bedrijfstak. Zonder de invloed van deze bedrijfstak is het verschil tussen familiebedrijven en niet-familiebedrijven veel minder groot. Dan is 61 procent van de werknemers bij familiebedrijven een man en bij niet-familiebedrijven 63 procent.

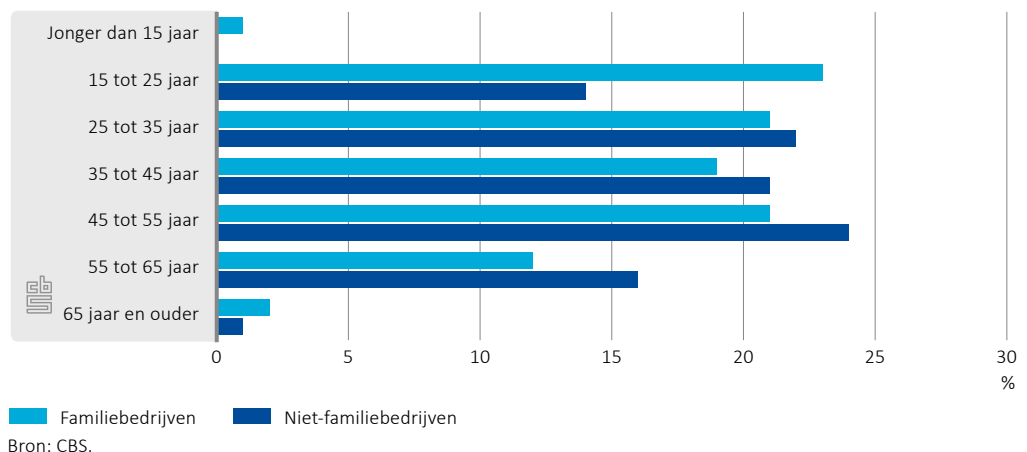
5.4.1 Procentuele verdeling werknemers naar geslacht, 1 januari 2016

Werknemers bij familiebedrijven zijn relatief jong

De werknemers bij familiebedrijven zijn relatief jong. Bijna een kwart van de werknemers is jonger dan 25 jaar. Bij niet-familiebedrijven is dit ruim 14 procent. Het grotere belang van de detailhandel en de horeca (waar relatief veel jongeren werken) in het totaal aan werknemers bij familiebedrijven verklaart enerzijds het verschil. Anderzijds hebben een aantal bedrijfstakken waar relatief meer oudere werknemers werken een groot belang in het totaal aan werknemers bij niet-familiebedrijven.

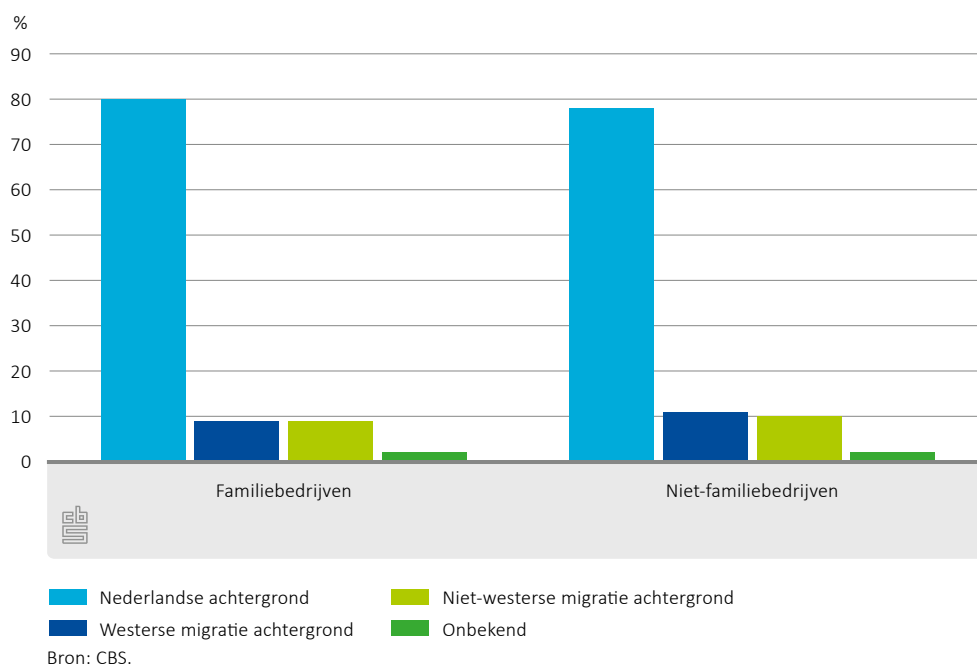
5.4.2 Procentuele verdeling werknemers naar leeftijdsklasse, 1 januari 2016

Verschillen tussen familie- en niet-familiebedrijven in herkomst van werknemers klein

De verdeling van werknemers naar herkomst laat bij de familiebedrijven grofweg hetzelfde beeld zien als bij de niet-familiebedrijven. Ongeveer 80 procent van de werknemers bij familiebedrijven is van Nederlandse herkomst. Bij niet-familiebedrijven is dit 78 procent.

5.4.3 Procentuele verdeling werknemers naar herkomst, 1 januari 2016

6. Casestudie ‘Leeuwarden’

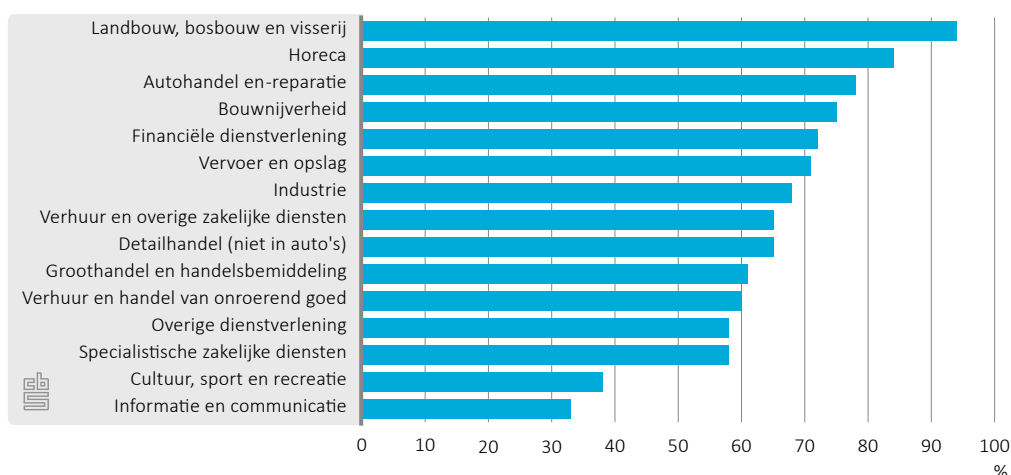
Welke mogelijkheden zijn er zoal om laag-regionale informatie over familiebedrijven te maken? Bij het antwoord op deze vraag dient de gemeente Leeuwarden in dit hoofdstuk als voorbeeld.

Leeuwarden is een gemeente in de provincie Friesland. Op 1 januari 2016 telde Leeuwarden 107 897 inwoners (bijna 17 procent van heel Friesland). Binnenstad is een wijk binnen de gemeente Leeuwarden met 5 145 inwoners.

Aantal vestigingen

Op 1 januari 2016 waren 1 840 vestigingen van familiebedrijven in Leeuwarden actief. Dit komt neer op 61 procent van alle vestigingen (exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met één werkzame persoon). In de landbouw, bosbouw en visserij komen vestigingen van familiebedrijven relatief het meest in Leeuwarden voor. De wijk Binnenstad telde 360 vestigingen van familiebedrijven (60 procent).

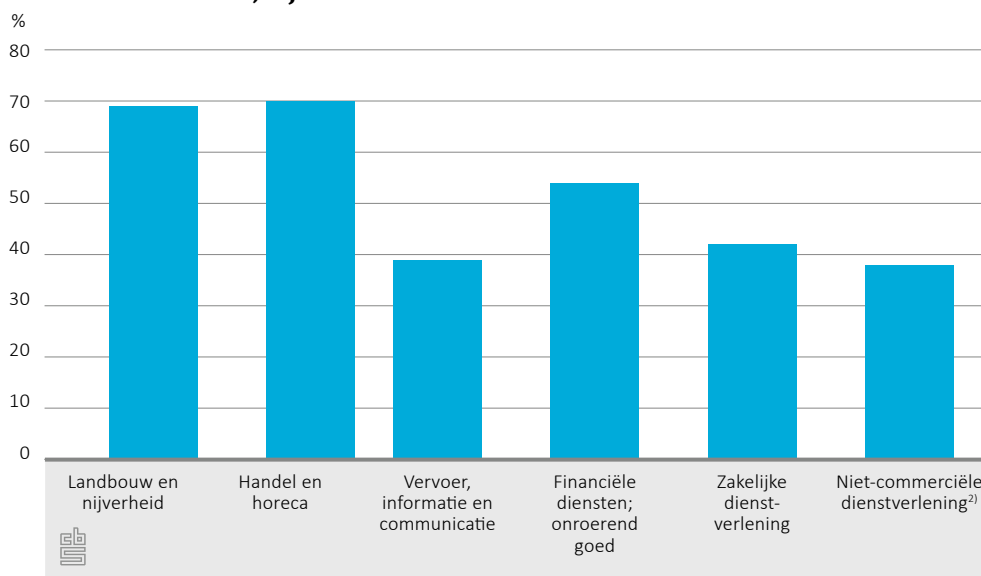
6.1.1 Percentage vestigingen van familiebedrijven¹⁾ in de gemeente Leeuwarden, 1 januari 2016

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

6.1.2 Percentage vestigingen van familiebedrijven¹⁾ in de wijk Binnenstad, Leeuwarden, 1 januari 2016

Bron: CBS.

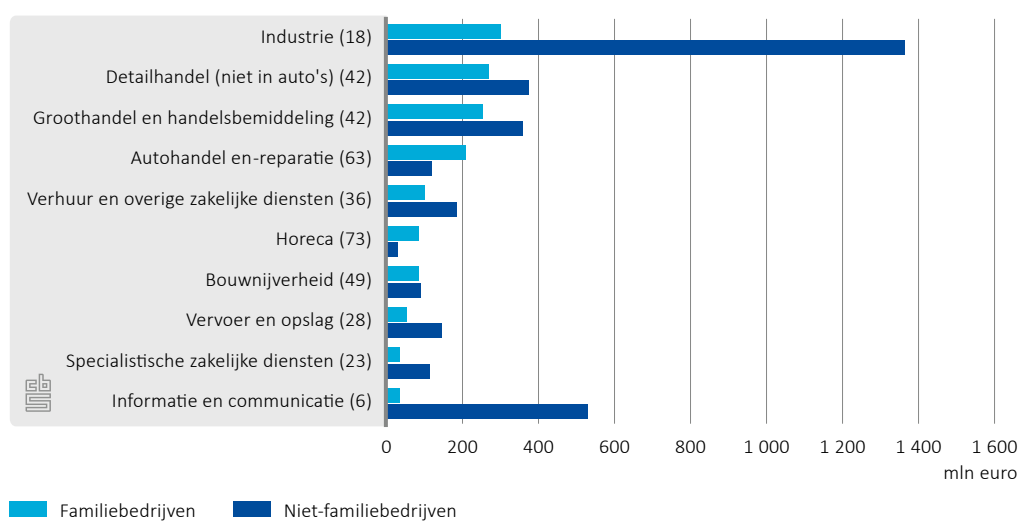
¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief openbaar bestuur en overheidsdiensten, SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

Omzet en toegevoegde waarde

De vestigingen van familiebedrijven in de business economy van Leeuwarden realiseerden 1 455 miljoen euro aan omzet in 2015 en 415 miljoen euro aan toegevoegde waarde in 2014. In de wijk Binnenstad realiseerden de vestigingen van familiebedrijven 160 miljoen euro omzet in 2015.

6.1.3 Omzet van vestigingen¹⁾ (aandeel % van familiebedrijven) in Leeuwarden per bedrijfstak, 2015

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

Bijlagen

I Naar een populatie van familiebedrijven

In deze bijlage wordt toegelicht welke stappen zijn doorlopen om tot een populatie familiebedrijven te komen.

Definitie van familiebedrijven

Om familiebedrijven in kaart te brengen, moet eerst worden vastgesteld wat onder een familiebedrijf wordt verstaan. Het CBS volgt de definitie van de Europese Commissie. Deze definitie is in 2009 vastgesteld.

De definitie van de Europese Commissie geeft aan dat een bedrijf een familiebedrijf is als:

- De meerderheid van de besluitvormingsrechten in het bezit is van de natuurlijke perso(o)n(en) die de onderneming opgericht heeft, of in het bezit is van de natuurlijke perso(o)n(en) die het aandelenkapitaal van de onderneming verworven heeft, of in het bezit is van hun echtgenoten, ouders, kinderen of directe erfgenamen van kinderen;

- De meerderheid van de besluitvormingsrechten indirect of direct zijn;
- Ten minste één vertegenwoordiger van de familie of verwanten formeel betrokken is bij het bestuur van de onderneming;
- Beursgenoteerde ondernemingen voldoen aan de definitie van familiebedrijf als de persoon die de onderneming opgericht of verworven heeft (aandelenkapitaal) of hun familieleden of afstammelingen 25 procent van de beslissingsbevoegdheid bezitten.

De definitie omvat ook eerste generatie familiebedrijven die nog niet aan een volgende generatie zijn overgedragen. Eenmanszaken⁴⁾ en zelfstandigen zijn volgens deze definitie ook familiebedrijven, mits er een juridische entiteit is die kan worden overgedragen (Europese Commissie, 2009:10).

Op zoek naar bronnen

Er bestaat geen register waaruit familiebedrijven direct geselecteerd kunnen worden. Om te weten of een bedrijf een familiebedrijf is, kiest het CBS er voor om gegevens uit bestaande registers te combineren. In vergelijking met steekproefonderzoek biedt dit een basis voor completere en gedetailleerdere inzichten. Bovendien voldoet het CBS hiermee aan de CBS-wet om de administratieve lastendruk voor ondernemingen zo laag mogelijk te houden.

Bij het zoeken naar geschikte bronnen is eerst gekeken naar de relevantie van de bron. Biedt de bron informatie die op grond van de definitie nodig is? Oftewel, biedt een bron ofwel informatie over de populatie van bedrijven, dan wel informatie over hun juridische structuren, zeggenschap, de formele betrokkenheid bij het bestuur of familierelaties tussen personen. Daarna is gekeken naar een aantal aanvullende (statistische) criteria zoals validiteit, objectiviteit, tijdigheid, beschikbaarheid, transparantie en onafhankelijkheid.

Het onderzoek leverde diverse bronnen op. De volgende bronnen zijn uiteindelijk bij de identificatie van familiebedrijven gebruikt:

- Het algemeen bedrijven register (ABR) van het CBS. Het ABR bevat informatie over de totale populatie van ondernemingsgroepen en bijbehorende bedrijven en vestigingen. Het register is gebaseerd op het Nieuw Handelsregister (NHR) van de Kamer van Koophandel (KvK).
- Het NHR van de KvK is ook direct gebruikt voor informatie over eigenaren, vennoten, maten en bestuurders van bedrijven en aandeelhouderschap.
- Een bestand met fiscale loongegevens van de Belastingdienst bevat informatie over bestuurders en hun besluitvormingsrechten.
- De Satelliet Zelfstandige Ondernemers (SZO) van het CBS bevat informatie over aandeelhouders. Het register is onder andere gebaseerd op het ABR en aangevuld met registergegevens die door de Belastingdienst aan het CBS zijn verstrekt.
- Het huishoudensbestand van het CBS bevat informatie over personen binnen een huishouden. Het register is gebaseerd op de Basisregistratie Personen (BRP).
- Het verbintenissenbestand van het CBS bevat informatie over huwelijk of geregistreerd partnerschap van personen. Het bestand is gebaseerd op de BRP.
- Het kind-ouderbestand van het CBS bevat informatie over personen en hun juridische ouders. Het bestand is gebaseerd op de BRP.

⁴⁾ Niet bedoeld in de zin van de rechtsvorm eenmanszaak.

Operationalisering

Toepassing van de definitie

Tijdens het onderzoek zijn, mede met het oog op de omvang van het onderzoek, een aantal keuzes gemaakt over de interpretatie van de definitie van familiebedrijven.

Identificatie op het niveau van ondernemingsgroepen

Statistieken hebben tot doel informatie te geven over een verzameling van elementen met bepaalde (gelijke) kenmerken: de doelpopulatie. Met bedrijfsstatistieken kunnen bijvoorbeeld uitspraken gedaan worden over de doelpopulatie 'bedrijven'. Om statistisch verantwoorde uitspraken te doen, moet op een bepaalde welomschreven manier duidelijk zijn wat als 'een bedrijf' wordt gezien. In het ABR van het CBS worden bedrijven en instellingen vastgesteld en geregistreerd in voor statistisch onderzoek geschikte eenheden. De statistische eenheid van het CBS waarop familiebedrijven zijn geïdentificeerd is de ondernemingsgroep (OG).⁵⁾ Dit is een term van het CBS voor de meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden waarover overwegende zeggenschap kan worden uitgeoefend. De identificatie op het niveau van de OG is relevant omdat de definitie aangeeft dat de meerderheid van de besluitvormingsrechten (en bij beursgenoteerde ondernemingen 25 procent) indirect of direct kunnen zijn.

Betrokkenheid bij bestuur

De eis in de definitie over de betrokkenheid bij bestuur is geïnterpreteerd als: lid van de directie. Het CBS richt zich hiermee op de personen die het centrale punt van een onderneming vormen ter zake van alle beleidsvoorbereiding, -vaststelling en uitvoering. Hierdoor is in dit onderzoek bij alle rechtsvormen de familiale betrokkenheid bij bestuur op dezelfde manier gemeten.

In de oorspronkelijk Engelstalige definitie staat de term *governance* als aanduiding voor bestuur. Governance omvat ook het toezicht op het bedrijf. Volgens de Nederlandse wet kunnen besloten vennootschappen (BV) en naamloze vennootschappen (NV) een toezichthoudend orgaan hebben. Dat is de Raad van Commissarissen (RvC). De RvC heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur (in de zin van de directie) en op de algemene gang van zaken in de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Hij staat het bestuur met raad ter zijde. Bij structuurvennootschappen is de RvC verplicht en heeft hij aanvullende bevoegdheden rond de *goedkeuring* van bepaalde categorieën bestuursbesluiten (Burgerlijk Wetboek 2, Titel 4 en 5, Afdeling 5 en 6). Het CBS is zich bewust dat er in dit onderzoek structuurvennootschappen als niet-familiebedrijf kunnen zijn geïdentificeerd, maar die bij een bredere interpretatie van de term bestuur (governance) als familiebedrijf gezien kunnen worden.

⁵⁾ De resultaten in deze publicatie op landelijk niveau worden, zoals voor veel bedrijfsstatistieken van het CBS, gerapporteerd op het niveau van de bedrijfseenheid (BE). Waar de OG als de feitelijke actor in financiële processen wordt beschouwd, is de BE de feitelijke actor in het productieproces. Voor de beschrijving van een regionale economie wordt bij het CBS gebruik gemaakt van de lokale bedrijfseenheid (LBE). In veel gevallen omvat een OG één BE, en één LBE. Bij grotere bedrijven komt het vaker voor dat aan een OG meerdere BE-en en LBE-en zijn gekoppeld.

Uiteraard alleen in die gevallen waar een meerderheid van besluitvormingsrechten bestaat én de betrokkenheid van de familie bij het bestuur van de onderneming geheel beperkt is tot de RvC.⁶⁾

Ondernemingsgroepen met meer dan één werkzame persoon

Hoewel de definitie ook eenmanszaken en zelfstandigen omvat, zijn bij de identificatie ondernemingsgroepen met één werkzame persoon buiten beschouwing gelaten. Het buiten beschouwing laten van bedrijven met één werkzame persoon komt ook in ander onderzoek naar familiebedrijven voor (zie bijvoorbeeld Flören, R., Uhlener, L., & Berent-Braun, M., 2010). De reden in dit onderzoek is dat er wel een juridische eenheid kan zijn, maar daar waar de eigen arbeid (vrijwel) de enige productiefactor in het bedrijf is, is met registerinformatie nog niet vast te stellen of er andere overdraagbare productiefactoren (of ondernemingsgoodwill) zijn om het bedrijf bij overdracht voort te zetten.

Het gebruik van het aantal werkenden als benadering voor overdraagbaarheid is ingegeven door de rechten van de werknemer bij overgang van een onderneming. Degene die een bedrijf overneemt, neemt ook het personeel over (Burgerlijk Wetboek Boek 7, Titel 10, Afdeling 8, Art. 663). Identificatie onder maatschappen en vennootschappen onder firma (vof) heeft plaatsgevonden ongeacht grootteklasse. Hier dient de rechtsvorm (waar samen met andere ondernemers een bedrijf wordt gevoerd) als benadering voor overdraagbaarheid. Met deze keuze zijn 911 785 bedrijven buiten beschouwing gebleven. Daarvan realiseerden de bedrijven in de business economy 29 miljard euro omzet in 2015.

Identificeren van familiebedrijven

Per rechtsvorm zijn er methoden ontwikkeld om familiebedrijven te identificeren.

Eenmanszaken

De eenmanszaak is een rechtsvorm zonder rechtspersoonlijkheid, waar precies één natuurlijke persoon de eigenaar van een onderneming is (wel kunnen meerdere personen bij de onderneming werkzaam zijn). De eigenaar is per definitie in het bezit van de meerderheid van de besluitvormingsrechten in de onderneming.

De eigenaar is ook geheel aansprakelijk voor alle handelingen en financiën van de onderneming. Hieronder valt ook het privévermogen van de eigenaar. Dit maakt het aannemelijk dat de eigenaar ook formeel betrokken is bij het bestuur van de onderneming. Eenmanszaken kunnen worden overgedragen via een activa-passiva transactie. Kortom, eenmanszaken kunnen worden gezien als familiebedrijf.

Eenmanszaken zijn direct geselecteerd uit het ABR. Zoals aangegeven zijn ondernemingsgroepen met één werkzame persoon buiten beschouwing gelaten.

Vennootschap onder firma en maatschap

Een vennootschap onder firma is een overeenkomst zonder rechtspersoonlijkheid tussen twee of meer vennoten om een onderneming te voeren. Er is een zakelijk vermogen, ingebracht door de vennoten en afgescheiden van hun privévermogen ('afgescheiden

⁶⁾ Weliswaar kunnen de statuten van een gewone vennootschap bepalen dat er ook een RvC is. De wet schrijft hier niet dwingend voor dat de RvC over specifieke besluitvormingsrechten beschikt zoals bij de structuurvennootschap. Wel kunnen de statuten aanvullende bepalingen over de taak en bevoegdheden van de RvC bevatten. Informatie of er aanvullende bepalingen zijn over besluitvormingsrechten van een RvC bij een gewone vennootschap is in registers niet beschikbaar. Gegeven de onderzoeks aanpak en de aanknopingspunten op basis van wat de wet dwingend voorschrijft, zouden ook bij een bredere interpretatie van de term bestuur, gewone vennootschappen als niet-familiebedrijf zijn geïdentificeerd als de familiale betrokkenheid bij het bestuur van de onderneming geheel beperkt is tot de RvC.

vermogen'), dat alleen voor de bedrijfsuitoefening mag worden gebruikt. Elke vennoot is geheel aansprakelijk (inclusief hun privévermogen) voor verplichtingen die de vof is aangegaan. Ook als een andere vennoot deze is aangegaan.

Net als een vof is een maatschap een overeenkomst zonder rechtspersoonlijkheid tussen twee of meer maten om een onderneming te voeren. Over de bevoegdheden van elke maat zijn afspraken gemaakt, doorgaans in een maatschapscontract. Een daartoe bevoegde maat kan namens het samenwerkingsverband overeenkomsten afsluiten, waarna alle maten voor gelijke delen aansprakelijk zijn. Een onbevoegd handelende maat bindt alleen zichzelf.

In beide gevallen zijn de besluitvormingsrechten in handen van de vennoten of maten. En gezien dat vennoten en maten geheel aansprakelijk zijn, is het aannemelijk dat zij ook formeel betrokken zijn bij het bestuur van de onderneming. Tot slot kunnen vof's en maatschappen worden overgedragen via een activa-passiva transactie. Familiebedrijven onder vof's en maatschappen kunnen worden gevonden als een meerderheid van de vennoten of maten tot één familie behoren. In de eerste stap zijn vof's en maatschappen geselecteerd in het ABR. Vervolgens is het NHR gebruikt om de bijbehorende vennoten en maten te selecteren. In de laatste stap zijn de aan- of afwezigheid van familierelaties tussen vennoten en maten vastgesteld (zie vaststellen familierelaties tussen bestuurders, vennoten of maten).

Commanditaire vennootschap

Een commanditaire vennootschap (cv) is een bijzondere vorm van de vof. De vennoten kunnen in de cv een beherende vennoot of stille vennoot zijn. Een beherende vennoot is geheel aansprakelijk (inclusief hun privévermogen) voor verplichtingen die de cv is aangegaan. De beherende vennoot heeft de dagelijkse leiding in het bedrijf. Een stille vennoot is alleen financieel betrokken en slechts aansprakelijk tot het ingebrachte bedrag. Een stille vennoot mag in de winst van de vennootschap delen. De naam van de stille vennoot mag niet binnen de onderneming worden gebruikt. De stille vennoot mag ook geen daad van beheer verrichten, ook niet bij volmacht. Het kapitaal van een cv is niet verdeeld in aandelen (Wetboek van Koophandel, pp. Art.19-20). De besluitvormingsrechten in de cv zijn dus in het bezit van de beherende vennoten. Omdat de beherende vennoten geheel aansprakelijk zijn, is het aannemelijk dat zij ook formeel betrokken zijn bij het bestuur van de onderneming. Cv's kunnen worden overgedragen via een activa-passiva transactie.

Familiebedrijven kunnen bij cv's gevonden worden als de meerderheid van beherende vennoten bij één familie hoort. Familiebedrijven onder cv's met minstens twee beherende vennoten zijn met dezelfde methoden geïdentificeerd als bij vof's en maatschappen. Naast cv's met minstens twee beherende vennoten, zijn er ook cv's met één beherende vennoot. In dat geval vindt de identificatie plaats zoals bij de rechtsvorm eenmanszaak.

Besloten vennootschap en naamloze vennootschap

De besloten vennootschap en naamloze vennootschap zijn rechtspersonen, wiens kapitaal verdeeld is in aandelen. Bij BV's zijn aandelen op naam en niet vrij verhandelbaar. De aansprakelijkheid van aandeelhouders is beperkt tot de omvang van hun participatie. Bij NV's zijn aandelen vrij verhandelbaar. De verhandelbaarheid van aandelen kan beperkt zijn en de aandelen kunnen op naam of aan toonder zijn. BV's en NV's kunnen worden overgedragen door overdracht van activa en passiva of een transactie van aandelen. Verschillende identificatie methoden zijn gecombineerd om familiebedrijven onder BV's en NV's te identificeren:

- Via fiscale loongegevens
- Via de satelliet zelfstandige ondernemers
- Via het NHR

Familiebedrijven onder BV's en NV's identificeren met fiscale loongegevens

De loonheffing bestaat onder andere uit een voorheffing op de inkomstenbelasting en verplichte sociale verzekeringen. De Belastingdienst is verantwoordelijk voor de heffing en inning van de loonheffingen. Loonbelasting en premie volksverzekeringen worden vaak samen loonheffing genoemd, omdat ze als één bedrag worden ingehouden en afgedragen door werkgevers of uitkeringsinstanties.

De premies sociale verzekeringen bestaan deels uit premies werknemersverzekeringen. Dit is een wettelijke sociale verzekering die werknemers verzekert tegen de financiële gevolgen van ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid. Deelname is verplicht en de werkgever neemt de premie volledig voor zijn rekening. De werkgever betaalt deze premies niet voor personen die volgens de wet niet worden gezien als werknemer. Die personen kunnen daardoor ook geen aanspraak maken op voorzieningen van de ziekwet, de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering en de werkloosheidswet.

Of een bestuurder in aanmerking komt voor sociale zekerheid hangt af of de dienstbetrekking wordt beschouwd als een arbeidsverhouding als een werknemer. Een bestuurder wordt niet als werknemer gezien als (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2015):

- a) de bestuurder die, al dan niet tezamen met zijn echtgenoot, houder is van een zodanig aantal aandelen, al dan niet van een bepaalde soort of aanduiding, dat hij, al dan niet tezamen met zijn echtgenoot, ingevolge de statuten van de vennootschap over zijn ontslag kan besluiten; of
- b) de bestuurder die, tezamen met bloed- of aanverwanten tot en met de derde graad, al dan niet tezamen met zijn echtgenoot, houder is van aandelen, al dan niet van een bepaalde soort of aanduiding, die ten minste twee derde van de stemmen vertegenwoordigen, zodat hij, tezamen met zijn bloed- of aanverwanten tot en met de derde graad, al dan niet tezamen met zijn echtgenoot, over zijn ontslag kan besluiten;
- c) a. en b. zijn ook van toepassing op de bestuurder die een zodanige zeggenschap heeft binnen die vennootschap door tussenkomst van een of meer rechtspersonen, waarvan hij bestuurder is, al dan niet met elkaar in een groep verbonden, of door tussenkomst van vennootschappen waarvan hij aandelen houdt, dat hij hierdoor over zijn ontslag kan besluiten. Dit is ten aanzien van de relatie tot de echtgenoot en bloed- en aanverwanten ook van toepassing.
- d) bestuurders die samen alle aandelen van de vennootschap bezitten en als aandeelhouders een gelijk of nagenoeg gelijk deel van het kapitaal van de vennootschap vertegenwoordigen. Indien een bestuurder aandelen van de vennootschap bezit door tussenkomst van een of meer rechtspersonen waarvan hij bestuurder is of van vennootschappen waarvan hij aandelen houdt, is de eerste zin van overeenkomstige toepassing

Jaarlijks ontvangt het CBS een bestand van de Belastingdienst met fiscale loongegevens van personen. Dit bestand bevat informatie over inkomenscategorieën waaronder: 'bestuurder met sociale verzekering' en 'bestuurder zonder sociale verzekering'. Respectievelijk worden de inkomenscodes 13 en 17 gebruikt om deze categorieën aan te duiden. De indicatie van bestuurders met inkomenscategorie 17 is bruikbaar voor het identificeren van familiebedrijven. In het geval van één bestuurder, betekent dit kortweg dat deze bestuurder

(alleen of met zijn familie) in het bezit is van een meerderheid van de besluitvormingsrechten (gerelateerd aan de eerste drie voorwaarden rond de beschouwing van een arbeidsrelatie). En tegelijkertijd betekent dit dat deze familie een familielid heeft die betrokken is bij het bestuur van de onderneming. Daarmee kwalificeren deze ondernemingen als familiebedrijf. In het geval van twee of meer bestuurders met inkomenscode 17 (gerelateerd aan de vierde voorwaarde rond de beschouwing van een arbeidsrelatie) moet een familierelatie tussen bestuurders worden vastgesteld om het bedrijf te kunnen kwalificeren als familiebedrijf (zie vaststellen familierelaties tussen bestuurders, vennoten of maten).

Familiebedrijven onder BV's en NV's identificeren met de Satelliet Zelfstandige Ondernemers

De vennootschapsbelasting is een belasting over de winst. De Belastingdienst onderscheidt voor belasting over winst 'lichamen' en natuurlijke personen. Lichamen (zoals bedrijven en organisaties) moeten aangifte vennootschapsbelasting doen. Deze belastingaangiften bevatten ook informatie over aandeelhouders met een aanmerkelijk belang.

In plaats van de ruwe data wordt de SZO van het CBS gebruikt. De SZO is onder andere gebaseerd op het ABR en aangevuld met registergegevens die door de Belastingdienst aan het CBS zijn verstrekt.

In de belastingaangiften wordt gezocht of er één persoon of een familiegroep van personen is die

- een meerderheid van aandelen heeft in alle juridische eenheden van de ondernemingsgroep die zelfstandig belastingplichtig zijn, of
- een meerderheid van aandelen heeft in de juridische eenheid die belastingaangifte doet voor de bovenste juridische eenheid van de ondernemingsgroep.

De gevonden belastingaangiften worden vervolgens gekoppeld aan het ABR. Ondernemingsgroepen met één werkzame persoon worden uitgesloten (zoals eerder aangegeven).

Daarna wordt vastgesteld of er een familielid van de gevonden aandeelhouder(s) betrokken is bij het bestuur van de ondernemingsgroep. Twee registers zijn gebruikt om betrokkenheid bij het bestuur vast te stellen:

- Het bestand fiscale loongegevens van de Belastingdienst
- Het NHR van de KvK

Het bestand fiscale loongegevens bevat informatie over bestuurders (zie eerder). De geselecteerde ondernemingsgroepen met hun aandeelhouders zijn gekoppeld met het bestand fiscale loongegevens om te zien of er een familielid als bestuurder met inkomenscode 13 of 17 is.

Het NHR van de KvK biedt een andere manier om bestuurlijke betrokkenheid van een familielid vast te stellen. De geselecteerde ondernemingsgroepen met hun aandeelhouders zijn gekoppeld met het NHR om te zien of een familielid volgens het NHR bestuurslid is.

Familiebedrijven onder BV's en NV's identificeren met het Nieuw Handelsregister

Om familiebedrijven te identificeren, kan ook het NHR van de KvK als startpunt worden gebruikt in plaats van de fiscale loongegevens of de SZO.

Om familiebedrijven te identificeren zijn één of meerdere personen geselecteerd die zowel bestuurder als enig aandeelhouder zijn in minstens één juridische eenheid van de ondernemingsgroep. Ondernemingsgroepen met één werkzame persoon zijn uitgesloten (zie eerder). Aanvullend zijn alleen ondernemingsgroepen met de rechtsvormen BV en NV geselecteerd.

Het resultaat bestaat enerzijds uit ondernemingsgroepen waar precies één persoon bestuurder en enig aandeelhouder is in minstens één juridische eenheid. En het resulteert in ondernemingsgroepen waar minstens twee personen die bestuurder en enig aandeelhouder zijn in minstens één juridische eenheid. In dat geval moet een familierelatie tussen bestuurders worden vastgesteld om het bedrijf te kunnen kwalificeren als familiebedrijf (zie vaststellen familierelaties tussen bestuurders, vennoten of maten).

Vaststellen van familierelaties tussen bestuurders, vennoten of maten

Er zijn drie methoden gebruikt om een familierelatie tussen bestuurders, vennoten of maten vast te stellen. De methoden zijn via het:

- NHR van de KvK
- huishoudensregister van het CBS
- kind-ouderbestand en verbintenissenbestand van het CBS

Met gebruik van het NHR

Het NHR bevat informatie over bestuurders, vennoten of maten, inclusief de familienaam en de familienaam van de echtgenoot. Er wordt aangenomen dat een familierelatie tussen bijvoorbeeld twee bestuurders (BM1 en BM2) bestaat als minstens één van de volgende voorwaarde waar is:

- Familienaam BM1 = Familienaam BM2
- Familienaam BM1 = Familienaam echtgenoot BM2
- Familienaam echtgenoot BM1 = Familienaam BM2
- Familienaam echtgenoot BM1 = Familienaam echtgenoot BM2

Een familiebedrijf wordt verondersteld als meer dan 50% van de relaties tussen bestuurders met inkomenscode 17 een familierelatie is. Stel dat een ondernemingengroep drie bestuurders heeft met inkomenscode 17 (BM1, BM2, BM3). Dan zijn er drie relaties tussen bestuurders (BM1, BM2), (BM1, BM3) en (BM2, BM3). Om als familiebedrijf te kwalificeren, moeten minstens twee van de drie relaties familierelaties zijn. Eenzelfde gaat op bij vennoten of maten.

Met gebruik van het huishoudensbestand

Het huishoudensregister bevat informatie over personen die in één huishouden wonen. Als twee personen in één huishouden wonen is de kans groot (echter niet noodzakelijk) dat er een familierelatie bestaat.⁷⁾ Om familiebedrijven te identificeren is aangenomen dat een bedrijf een familiebedrijf is als het huishouden met de meeste bestuurders, vennoten of maten meer dan 50 procent van alle bestuurders met inkomenscode 17, vennoten of maten van de ondernemingengroep bevat.

Met gebruik van het kind-ouderbestand en het verbintenissenbestand

De belangrijkste bronnen die gebruikt zijn om familierelaties tussen bestuurders, vennoten en maten af te leiden zijn het kind-ouderbestand en het verbintenissenbestand. Het kind-ouderbestand van het CBS bevat bijna alle (juridische) kind-ouder relaties sinds 1945. Data van kinderen die sinds 1966 zijn geboren, zijn hierin het meest betrouwbaar. Het register is gebaseerd op het BRP.

Het verbintenissenbestand is ook gebaseerd op het BRP. Het bevat huwelijken en geregistreerd partnerschappen sinds 1 januari 1995 van personen die geregistreerd zijn in het BRP en die via huwelijk of geregistreerd partnerschap zijn of waren verbonden.

Beschouwing

Het CBS heeft een methode bedacht om familiebedrijven te identificeren op basis van bestaande administratieve bronnen. Er blijken voldoende aanknopingspunten te zijn om op basis van de informatie in deze registraties landelijke en regionale cijfers te maken over familiebedrijven.

⁷⁾ Met dit register kan een substantieel deel van de familiebedrijven worden geïdentificeerd, maar het zal ook een substantieel deel niet identificeren.

Vernieuwend aan deze methode is dat informatie uit verschillende registraties wordt gecombineerd, wat het mogelijk maakt om een populatie van familiebedrijven af te bakenen. Hierdoor is het in principe mogelijk om informatie over familiebedrijven te maken op elke ruimtelijke indeling, inclusief laag regionaal niveau (bijvoorbeeld gemeente en wijken). Verder biedt de populatie familiebedrijven de mogelijkheid om gekoppeld te worden aan bronnen die in de arbeids- en bedrijfsstatistieken van het CBS worden gebruikt. Voor deze publicatie is dat gedaan met bronnen voor de omzetstatistiek, de productiestatistiek en de statistiek werkgelegenheid en lonen. Ook bronnen die gebruikt worden bij de statistieken over investeringen, internationale handel, innovatie en research & development zijn bijvoorbeeld te koppelen.

Zoals aangegeven biedt de publicatie nog geen volledig beeld, maar laat de potentie van de ontwikkelde methodiek zien. Zo is de methode voor het identificeren van familiebedrijven nog niet compleet. Een belangrijke uitdaging ligt in de identificatie van familiebedrijven onder ondernemingengroepen met één werkzame persoon. Verder kan de identificatie onder BV's en NV's worden uitgebreid met structuurvennootschappen waar de familiale bestuurlijke betrokkenheid zich beperkt tot de RvC. Ook het kunnen onderscheiden van eerste generatie en meerdere generatiebedrijven is nog een belangrijke uitdaging. Daarnaast kan methodeontwikkeling om inzicht te geven in de omzet of toegevoegde waarde van bedrijven buiten de business economy helpen om dit soort witte vlekken in te vullen en zo ook te komen tot een completer beeld.

Om in de toekomst te komen tot betere cijfers kunnen methoden zelf nog verder worden verfijnd. Nog niet gebruikte registers en toekomstige nieuwe registers kunnen eventueel aanknopingspunten bieden voor het identificeren van familiebedrijven. Verfijning in de outputmethoden kan consistentie vergroten met bestaande statistieken.

II Statistische bijlage

Deze bijlage bevat tabellen met aanvullend cijfermateriaal. De nummering van de tabellen in deze bijlage sluit aan op de nummering van de bijbehorende paragrafen en figuren in deze publicatie.

2.2.1a Bedrijven¹⁾ naar bedrijfstak, 1 januari 2016

	Niet-		Totaal	Niet-	
	Familiebedrijven	familiebedrijven		Familiebedrijven	familiebedrijven
	aantal		% van bedrijfstak		
A-U Alle economische activiteiten	276 900	110 945	387 850	71	29
A Landbouw, bosbouw en visserij	35 845	2 820	38 665	93	7
B Delfstoffenwinning	55	95	155	37	63
C Industrie	16 740	7 095	23 835	70	30
D Energievoorziening	125	225	350	36	64
E Waterbedrijven en afvalbeheer	390	280	670	58	42
F Bouwnijverheid	22 415	5 930	28 345	79	21
45 Autohandel en -reparatie	10 585	2 345	12 930	82	18
46 Groothandel en handelsbemiddeling	20 990	11 335	32 325	65	35
47 Detailhandel (niet in auto's)	38 340	8 725	47 070	81	19
H Vervoer en opslag	11 025	3 800	14 830	74	26
I Horeca	26 000	5 770	31 770	82	18
J Informatie en communicatie	6 745	8 910	15 655	43	57
K Financiële dienstverlening	6 945	2 935	9 875	70	30
L Verhuur en handel van onroerend goed	4 730	2 730	7 465	63	37
M Specialistische zakelijke diensten	26 785	18 035	44 820	60	40
N Verhuur en overige zakelijke diensten	13 185	5 765	18 950	70	30
P Onderwijs ²⁾	4 025	2 700	6 725	60	40
Q Gezondheids- en welzijnszorg	15 315	11 605	26 915	57	43
R Cultuur, sport en recreatie	6 150	5 575	11 720	52	48
S Overige dienstverlening	10 500	4 265	14 770	71	29

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief bedrijven van ondernemingengroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.0a Vestigingen¹⁾ naar bedrijfstak, Groningen, Friesland, 1 januari 2016

	Groningen					Friesland				
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet- familie- bedrijven
	aantal			% van bedrijfstak		aantal			% van bedrijfstak	
A-U Alle economische activiteiten	10 620	5 070	15 690	68	32	15 520	5 730	21 250	73	27
A Landbouw, bosbouw en visserij	1 650	90	1 740	95	5	2 915	140	3 060	95	5
B Delfstoffenwinning
C Industrie	565	300	865	65	35	1 050	390	1 440	73	27
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer	15	45	60	28	72	25	60	85	29	71
F Bouwnijverheid	650	185	830	78	22	1 070	280	1 350	79	21
45 Autohandel en -reparatie	435	105	540	81	19	655	135	790	83	17
46 Groothandel en handelsbemiddeling	495	285	775	64	36	915	370	1 285	71	29
47 Detailhandel (niet in auto's)	1 745	775	2 525	69	31	2 295	830	3 120	73	27
H Vervoer en opslag	380	170	550	69	31	630	185	820	77	23
I Horeca	850	170	1 020	84	16	1 305	215	1 520	86	14
J Informatie en communicatie	230	335	565	40	60	185	240	425	44	56
K Financiële dienstverlening	770	200	970	79	21	800	200	1 000	80	20
L Verhuur en handel van onroerend goed	165	95	260	63	37	215	100	315	68	32
M Specialistische zakelijke diensten	810	595	1 410	58	42	1 235	640	1 880	66	34
N Verhuur en overige zakelijke diensten	395	260	655	60	40	510	275	780	65	35
P Onderwijs ²⁾
Q Gezondheids- en welzijnszorg
R Cultuur, sport en recreatie	230	230	465	50	50	330	295	625	53	47
S Overige dienstverlening	400	125	525	76	24	415	170	585	71	29

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.0b Vestigingen¹⁾ naar bedrijfstak, Drenthe, Overijssel, 1 januari 2016

	Drenthe				Overijssel					
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	aantal			% van bedrijfstak		aantal			% van bedrijfstak	
A-U Alle economische activiteiten	10 505	4 265	14 765	71	29	25 720	11 120	36 840	70	30
A Landbouw, bosbouw en visserij	1 805	110	1 910	94	6	4 400	235	4 635	95	5
B Delfstoffenwinning
C Industrie	525	250	775	68	32	1 645	720	2 360	70	30
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer	10	25	30	28	72	45	60	105	43	57
F Bouwnijverheid	670	190	860	78	22	1 750	510	2 260	77	23
45 Autohandel en -reparatie	485	120	605	80	20	1 055	240	1 290	82	18
46 Groothandel en handelsbemiddeling	670	265	935	72	28	1 900	815	2 715	70	30
47 Detailhandel (niet in auto's)	1 605	660	2 270	71	29	3 655	1 575	5 235	70	30
H Vervoer en opslag	300	100	395	75	25	720	260	980	73	27
I Horeca	900	140	1 040	87	13	1 860	370	2 230	83	17
J Informatie en communicatie	165	135	300	55	45	425	510	940	45	55
K Financiële dienstverlening	800	185	980	81	19	2 230	460	2 690	83	17
L Verhuur en handel van onroerend goed	140	65	210	68	32	335	210	545	61	39
M Specialistische zakelijke diensten	730	405	1 135	64	36	1 835	1 270	3 105	59	41
N Verhuur en overige zakelijke diensten	395	230	625	63	37	830	510	1 345	62	38
P Onderwijs ²⁾
Q Gezondheids- en welzijnszorg
R Cultuur, sport en recreatie	200	175	375	54	46	395	360	755	53	47
S Overige dienstverlening	315	115	425	73	27	810	275	1 085	74	26

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.0c Vestigingen¹⁾ naar bedrijfstak, Flevoland, Gelderland, 1 januari 2016

	Flevoland			Gelderland			Totaal	Flevoland		Gelderland	
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven		Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	
	aantal			% van bedrijfstak		aantal			% van bedrijfstak		
A-U Alle economische activiteiten	7 725	3 860	11 580	67	33	45 435	19 885	65 320	70	30	
A Landbouw, bosbouw en visserij	1 195	140	1 335	90	10	5 925	400	6 325	94	6	
B Delfstoffenwinning	
C Industrie	415	185	600	69	31	2 750	1 195	3 945	70	30	
D Energievoorziening	
E Waterbedrijven en afvalbeheer	15	15	30	52	48	80	105	180	43	57	
F Bouwnijverheid	420	140	560	75	25	3 395	855	4 245	80	20	
45 Autohandel en -reparatie	255	95	345	73	27	1 935	460	2 395	81	19	
46 Groothandel en handelsbemiddeling	660	425	1 080	61	39	3 215	1 485	4 700	68	32	
47 Detailhandel (niet in auto's)	980	570	1 550	63	37	6 495	2 625	9 120	71	29	
H Vervoer en opslag	280	125	405	69	31	1 350	465	1 815	74	26	
I Horeca	465	110	580	81	19	3 260	715	3 975	82	18	
J Informatie en communicatie	225	225	450	50	50	845	900	1 745	48	52	
K Financiële dienstverlening	580	125	710	82	18	4 075	760	4 835	84	16	
L Verhuur en handel van onroerend goed	85	65	155	57	43	780	340	1 120	69	31	
M Specialistische zakelijke diensten	685	385	1 070	64	36	3 935	2 270	6 205	63	37	
N Verhuur en overige zakelijke diensten	405	170	575	70	30	1 790	960	2 745	65	35	
P Onderwijs ²⁾	
Q Gezondheids- en welzijnzorg	
R Cultuur, sport en recreatie	150	135	280	53	47	885	725	1 610	55	45	
S Overige dienstverlening	270	90	360	74	26	1 515	650	2 165	70	30	

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.0d Vestigingen¹⁾ naar bedrijfstak, Utrecht, Noord-Holland, 1 januari 2016

	Utrecht			Noord-Holland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	aantal		% van bedrijfstak	aantal		aantal		% van bedrijfstak	aantal	
A-U Alle economische activiteiten	23 890	15 050	38 940	61	39	55 565	36 460	92 020	60	40
A Landbouw, bosbouw en visserij	1 435	90	1 530	94	6	2 745	295	3 040	90	10
B Delfstoffenwinning
C Industrie	1 135	580	1 715	66	34	2 510	1 380	3 885	65	35
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer	25	75	95	24	76	65	155	220	30	70
F Bouwnijverheid	1 660	465	2 130	78	22	3 440	1 175	4 615	75	25
45 Autohandel en -reparatie	875	300	1 180	74	26	1 545	585	2 130	72	28
46 Groothandel en handelsbemiddeling	1 735	1 225	2 960	59	41	3 770	2 755	6 525	58	42
47 Detailhandel (niet in auto's)	3 725	1 895	5 620	66	34	9 035	4 820	13 855	65	35
H Vervoer en opslag	645	340	985	66	34	1 815	1 295	3 115	58	42
I Horeca	1 760	595	2 355	75	25	5 670	2 030	7 700	74	26
J Informatie en communicatie	690	1 245	1 935	36	64	1 665	2 825	4 490	37	63
K Financiële dienstverlening	2 310	615	2 930	79	21	5 615	1 870	7 490	75	25
L Verhuur en handel van onroerend goed	485	320	805	60	40	1 090	870	1 960	56	44
M Specialistische zakelijke diensten	3 070	2 155	5 225	59	41	6 335	5 200	11 535	55	45
N Verhuur en overige zakelijke diensten	1 235	725	1 960	63	37	2 745	2 095	4 840	57	43
P Onderwijs ²⁾
Q Gezondheids- en welzijnszorg
R Cultuur, sport en recreatie	440	645	1 090	41	59	1 375	1 740	3 115	44	56
S Overige dienstverlening	835	715	1 555	54	46	2 035	1 160	3 195	64	36

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.0e Vestigingen¹⁾ naar bedrijfstak, Zuid-Holland, Zeeland, 1 januari 2016

	Zuid-Holland			Zeeland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	aantal		% van bedrijfstak	aantal		aantal		% van bedrijfstak	aantal	
A-U Alle economische activiteiten	65 150	36 885	102 035	64	36	9 505	3 965	13 470	71	29
A Landbouw, bosbouw en visserij	4 195	560	4 760	88	12	1 685	155	1 840	92	8
B Delfstoffenwinning
C Industrie	3 035	1 795	4 835	63	37	510	225	735	69	31
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer	95	125	220	44	56	15	20	30	41	59
F Bouwnijverheid	4 910	1 415	6 325	78	22	565	185	755	75	25
45 Autohandel en -reparatie	2 090	725	2 815	74	26	295	110	405	73	27
46 Groothandel en handelsbemiddeling	4 930	3 315	8 245	60	40	570	225	795	72	28
47 Detailhandel (niet in auto's)	10 175	4 920	15 095	67	33	1 415	560	1 975	72	28
H Vervoer en opslag	3 035	1 655	4 690	65	35	495	185	680	73	27
I Horeca	5 145	1 445	6 590	78	22	1 200	230	1 430	84	16
J Informatie en communicatie	1 480	1 990	3 475	43	57	100	65	165	59	41
K Financiële dienstverlening	6 255	1 820	8 075	77	23	665	140	800	83	17
L Verhuur en handel van onroerend goed	1 300	785	2 085	62	38	165	95	260	64	36
M Specialistische zakelijke diensten	6 885	4 525	11 410	60	40	570	310	880	65	35
N Verhuur en overige zakelijke diensten	3 575	1 895	5 470	65	35	325	170	495	65	35
P Onderwijs ²⁾
Q Gezondheids- en welzijnszorg
R Cultuur, sport en recreatie	1 105	1 510	2 615	42	58	150	140	290	51	49
S Overige dienstverlening	2 455	1 315	3 770	65	35	305	95	395	77	23

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

2.3.0f Vestigingen¹⁾ naar bedrijfstak, Noord-Brabant, Limburg, 1 januari 2016

	Noord-Brabant			Limburg			Totaal	Familie- Niet-familie- bedrijven bedrijven		
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven		Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	aantal		% van bedrijfstak	aantal		% van bedrijfstak				
A-U Alle economische activiteiten	55 915	24 560	80 475	69	31	22 895	9 705	32 605	70	30
A Landbouw, bosbouw en visserij	6 490	605	7 095	91	9	2 430	230	2 665	91	9
B Delfstoffenwinning
C Industrie	3 920	1 725	5 645	69	31	1 430	665	2 095	68	32
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer	95	145	240	40	60	65	55	120	53	47
F Bouwnijverheid	4 205	1 135	5 345	79	21	1 490	385	1 875	79	21
45 Autohandel en -reparatie	2 310	565	2 880	80	20	890	220	1 115	80	20
46 Groothandel en handelsbemiddeling	4 495	2 490	6 985	64	36	1 445	755	2 200	66	34
47 Detailhandel (niet in auto's)	7 395	3 610	11 005	67	33	3 615	1 595	5 210	69	31
H Vervoer en opslag	1 835	750	2 585	71	29	830	350	1 180	70	30
I Horeca	4 215	845	5 060	83	17	2 575	445	3 020	85	15
J Informatie en communicatie	1 075	1 205	2 280	47	53	330	365	695	48	52
K Financiële dienstverlening	5 325	1 040	6 365	84	16	1 665	390	2 055	81	19
L Verhuur en handel van onroerend goed	820	445	1 265	65	35	310	150	465	67	33
M Specialistische zakelijke diensten	5 265	3 120	8 385	63	37	1 890	1 015	2 905	65	35
N Verhuur en overige zakelijke diensten	2 190	1 255	3 445	64	36	840	525	1 365	62	38
P Onderwijs ²⁾
Q Gezondheids- en welzijnszorg
R Cultuur, sport en recreatie	1 075	930	2 005	54	46	490	405	895	55	45
S Overige dienstverlening	1 715	560	2 275	75	25	890	215	1 105	81	19

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

²⁾ Exclusief SBI 852 basisonderwijs en speciaal onderwijs, SBI 853 voortgezet onderwijs, SBI 854 hoger onderwijs.

3.2.1a Omzet van bedrijven¹⁾ naar bedrijfstak, 2015

	Familie- Niet- bedrijven familiebedrijven		Totaal	Familie- Niet- bedrijven familiebedrijven	
	x mln euro			% van bedrijfstak	
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	343 100	933 540	1 276 640	27	73
B Delfstoffenwinning
C Industrie	59 910	256 370	316 285	19	81
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	38 790	29 685	68 475	57	43
45 Autohandel en -reparatie	32 040	29 885	61 920	52	48
46 Groothandel en handelsbemiddeling	88 280	293 725	382 005	23	77
47 Detailhandel (niet in auto's)	43 975	55 180	99 150	44	56
H Vervoer en opslag	20 930	56 890	77 825	27	73
I Horeca	12 305	8 665	20 970	59	41
J Informatie en communicatie	5 770	50 695	56 465	10	90
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	14 145	37 615	51 760	27	73
N Verhuur en overige zakelijke diensten	17 760	44 650	62 410	28	72
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Bedrijven die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3.1a Omzet in de business economy¹⁾, Groningen, Friesland, 2015

	Groningen			Friesland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	8 090	32 050	40 140	20	80	10 945	16 395	27 340	40	60
B Delfstoffenwinning
C Industrie	1 575	4 590	6 165	26	74	2 725	7 670	10 400	26	74
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	965	885	1 845	52	48	1 340	685	2 025	66	34
45 Autohandel en -reparatie	750	275	1 025	73	27	1 105	360	1 465	75	25
46 Groothandel en handelsbemiddeling	1 470	2 460	3 930	37	63	1 930	2 690	4 620	42	58
47 Detailhandel (niet in auto's)	1 070	1 755	2 830	38	62	1 580	1 445	3 025	52	48
H Vervoer en opslag	835	795	1 630	51	49	725	745	1 465	49	51
I Horeca	280	160	440	63	37	460	155	615	74	26
J Informatie en communicatie	135	1 730	1 865	7	93	105	700	810	13	87
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	305	750	1 055	29	71	425	625	1 050	41	59
N Verhuur en overige zakelijke diensten	435	995	1 430	31	69	385	660	1 040	37	63
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3.1b Omzet in de business economy¹⁾, Drenthe, Overijssel, 2015

	Drenthe			Overijssel						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	7 385	15 785	23 175	32	68	24 195	35 670	59 865	40	60
B Delfstoffenwinning
C Industrie	1 110	4 845	5 955	19	81	5 075	11 780	16 855	30	70
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	815	620	1 435	57	43	3 590	2 175	5 765	62	38
45 Autohandel en -reparatie	915	390	1 310	70	30	2 160	1 420	3 580	60	40
46 Groothandel en handelsbemiddeling	1 780	2 720	4 495	40	60	5 395	6 585	11 980	45	55
47 Detailhandel (niet in auto's)	1 130	955	2 085	54	46	3 120	3 240	6 360	49	51
H Vervoer en opslag	410	370	780	53	47	1 295	1 660	2 955	44	56
I Horeca	290	160	450	65	35	750	295	1 045	72	28
J Informatie en communicatie	145	145	290	50	50	320	1 680	2 000	16	84
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	280	315	595	47	53	775	1 620	2 395	32	68
N Verhuur en overige zakelijke diensten	395	495	895	44	56	1 025	1 460	2 485	41	59
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3.1c Omzet in de business economy¹⁾, Flevoland, Gelderland, 2015

	Flevo-land			Gelder-land						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro		% van bedrijfstak	mln euro		% van bedrijfstak		% van bedrijfstak		
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	7 690	16 505	24 195	32	68	46 340	68 270	114 610	40	60
B Delfstoffenwinning
C Industrie	980	3 345	4 325	23	77	10 050	23 960	34 010	30	70
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	440	495	940	47	53	5 180	2 950	8 130	64	36
45 Autohandel en -reparatie	485	300	785	62	38	4 600	2 905	7 500	61	39
46 Groothandel en handelsbemiddeling	3 155	6 040	9 190	34	66	12 865	16 595	29 460	44	56
47 Detailhandel (niet in auto's)	935	1 185	2 120	44	56	5 350	5 275	10 625	50	50
H Vervoer en opslag	455	1 735	2 190	21	79	2 110	3 175	5 280	40	60
I Horeca	185	90	275	68	32	1 345	610	1 955	69	31
J Informatie en communicatie	165	665	830	20	80	585	2 140	2 725	21	79
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	260	340	600	43	57	1 645	3 060	4 705	35	65
N Verhuur en overige zakelijke diensten	285	1 775	2 060	14	86	1 775	4 000	5 775	31	69
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3.1d Omzet in de business economy¹⁾, Utrecht, Noord-Holland, 2015

	Utrecht			Noord-Holland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro		% van bedrijfstak	mln euro		% van bedrijfstak		% van bedrijfstak		
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	28 350	62 325	90 680	31	69	45 840	234 930	280 770	16	84
B Delfstoffenwinning
C Industrie	3 465	8 555	12 020	29	71	4 250	50 140	54 390	8	92
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	3 790	3 025	6 815	56	44	5 070	3 805	8 875	57	43
45 Autohandel en -reparatie	5 055	3 315	8 370	60	40	3 100	10 870	13 970	22	78
46 Groothandel en handelsbemiddeling	6 560	17 495	24 055	27	73	12 090	77 860	89 945	13	87
47 Detailhandel (niet in auto's)	3 120	6 620	9 740	32	68	7 730	10 705	18 435	42	58
H Vervoer en opslag	970	2 260	3 230	30	70	2 280	18 700	20 980	11	89
I Horeca	865	685	1 555	56	44	2 665	3 130	5 795	46	54
J Informatie en communicatie	715	7 135	7 845	9	91	1 380	18 895	20 275	7	93
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	1 265	3 915	5 180	24	76	3 090	13 040	16 130	19	81
N Verhuur en overige zakelijke diensten	2 025	3 470	5 495	37	63	2 955	16 580	19 535	15	85
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3.1e Omzet in de business economy¹⁾, Zuid-Holland, Zeeland, 2015

	Zuid-Holland			Zeeland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	74 310	258 120	332 430	22	78	8 210	14 735	22 945	36	64
B Delfstoffenwinning
C Industrie	11 370	62 680	74 050	15	85	2 185	6 670	8 855	25	75
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	8 850	8 080	16 925	52	48	605	640	1 245	49	51
45 Autohandel en -reparatie	4 945	4 990	9 935	50	50	415	360	775	54	46
46 Groothandel en handelsbemiddeling	20 225	112 900	133 125	15	85	1 840	1 925	3 765	49	51
47 Detailhandel (niet in auto's)	8 835	11 860	20 695	43	57	1 065	890	1 955	54	46
H Vervoer en opslag	5 855	17 520	23 375	25	75	945	915	1 860	51	49
I Horeca	2 135	1 760	3 900	55	45	500	265	765	66	34
J Informatie en communicatie	1 130	10 785	11 915	9	91	45	200	245	19	81
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	3 105	7 820	10 925	28	72	170	305	475	36	64
N Verhuur en overige zakelijke diensten	4 380	7 155	11 535	38	62	325	385	710	46	54
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

3.3.1f Omzet in de business economy¹⁾, Noord-Brabant, Limburg, 2015

	Noord-Brabant			Limburg						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	62 045	128 595	190 640	33	67	19 695	50 155	69 850	28	72
B Delfstoffenwinning
C Industrie	13 305	50 050	63 355	21	79	3 820	22 075	25 895	15	85
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	6 585	5 235	11 815	56	44	1 560	1 095	2 655	59	41
45 Autohandel en -reparatie	6 745	3 305	10 050	67	33	1 760	1 400	3 160	56	44
46 Groothandel en handelsbemiddeling	16 545	34 065	50 605	33	67	4 430	12 395	16 825	26	74
47 Detailhandel (niet in auto's)	7 240	7 270	14 510	50	50	2 800	3 970	6 770	41	59
H Vervoer en opslag	3 170	6 580	9 745	33	67	1 885	2 440	4 325	44	56
I Horeca	1 865	850	2 715	69	31	965	500	1 460	66	34
J Informatie en communicatie	860	4 740	5 600	15	85	185	1 885	2 070	9	91
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	2 235	4 495	6 725	33	67	590	1 335	1 925	31	69
N Verhuur en overige zakelijke diensten	2 545	6 090	8 635	29	71	1 225	1 590	2 810	44	56
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2016 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.2.1a Toegevoegde waarde van bedrijven¹⁾ naar bedrijfstak, 2014

	Niet-familiebedrijven		Totaal	Familiebedrijven	
	Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven		Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven
	x mln euro			% van bedrijfstak	
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	86 050	185 990	272 040	32	68
B Delfstoffenwinning
C Industrie	16 060	40 580	56 640	28	72
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	11 645	7 535	19 175	61	39
45 Autohandel en -reparatie	3 575	2 230	5 805	62	38
46 Groothandel en handelsbemiddeling	12 790	30 280	43 075	30	70
47 Detailhandel (niet in auto's)	9 600	8 850	18 450	52	48
H Vervoer en opslag	8 065	18 225	26 290	31	69
I Horeca	5 030	3 605	8 635	58	42
J Informatie en communicatie	2 595	20 540	23 135	11	89
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	6 585	18 180	24 765	27	73
N Verhuur en overige zakelijke diensten	6 775	16 610	23 385	29	71
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Bedrijven die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief bedrijven van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3.1a Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾, Groningen, Friesland, 2014

	Groningen			Friesland								
	Familie-bedrijven	Niet-familie-bedrijven	Totaal	Familie-bedrijven	Niet-familie-bedrijven	Totaal	Familie-bedrijven	Niet-familie-bedrijven	Totaal			
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak		
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	2 290	5 595	7 885	29	71	3 020	3 580	6 600	46	54		
B Delfstoffenwinning		
C Industrie	440	1 180	1 620	27	73	730	1 375	2 100	35	65		
D Energievoorziening		
E Waterbedrijven en afvalbeheer		
F Bouwnijverheid	300	160	460	66	34	360	210	575	63	37		
45 Autohandel en -reparatie	95	45	140	68	32	150	45	195	77	23		
46 Groothandel en handelsbemiddeling	225	250	475	47	53	330	245	580	57	43		
47 Detailhandel (niet in auto's)	280	290	565	49	51	410	235	645	64	36		
H Vervoer en opslag	345	305	650	53	47	305	230	540	57	43		
I Horeca	120	55	180	68	32	195	75	270	72	28		
J Informatie en communicatie	55	1 020	1 075	5	95	60	295	355	17	83		
L Verhuur en handel van onroerend goed		
M Specialistische zakelijke diensten	150	395	545	27	73	205	265	465	44	56		
N Verhuur en overige zakelijke diensten	195	330	525	37	63	165	315	480	34	66		
95 Reparatie van consumentenartikelen		

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3.1b Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾, Drenthe, Overijssel, 2014

	Drenthe			Overijssel						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	2 050	5 360	7 410	28	72	6 280	9 320	15 600	40	60
B Delfstoffenwinning
C Industrie	290	1 030	1 315	22	78	1 575	3 270	4 845	33	67
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	300	155	455	66	34	940	585	1 525	62	38
45 Autohandel en -reparatie	105	45	150	71	29	265	135	400	66	34
46 Groothandel en handelsbemiddeling	290	210	505	58	42	985	845	1 830	54	46
47 Detailhandel (niet in auto's)	265	200	465	57	43	670	615	1 285	52	48
H Vervoer en opslag	135	175	310	44	56	470	680	1 150	41	59
I Horeca	135	70	205	65	35	330	110	440	75	25
J Informatie en communicatie	65	100	160	39	61	150	860	1 010	15	85
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	160	190	350	46	54	390	815	1 205	32	68
N Verhuur en overige zakelijke diensten	240	235	470	51	49	355	600	955	37	63
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3.1c Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾, Flevoland, Gelderland, 2014

	Flevoland			Gelderland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	1 725	3 595	5 320	32	68	10 865	15 610	26 480	41	59
B Delfstoffenwinning
C Industrie	290	520	805	36	64	2 330	5 005	7 335	32	68
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	125	110	235	54	46	1 550	745	2 295	67	33
45 Autohandel en -reparatie	65	40	105	61	39	535	260	800	67	33
46 Groothandel en handelsbemiddeling	470	770	1 240	38	62	1 735	1 965	3 700	47	53
47 Detailhandel (niet in auto's)	180	190	375	48	52	1 220	890	2 110	58	42
H Vervoer en opslag	155	405	560	28	72	895	965	1 860	48	52
I Horeca	80	40	120	66	34	560	225	790	71	29
J Informatie en communicatie	65	320	385	17	83	255	1 245	1 495	17	83
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	140	215	355	40	60	765	1 670	2 435	31	69
N Verhuur en overige zakelijke diensten	105	930	1 040	10	90	685	1 085	1 770	39	61
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3.1d Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾, Utrecht, Noord-Holland, 2014

	Utrecht			Noord-Holland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	6 455	18 080	24 535	26	74	12 285	46 955	59 240	21	79
B Delfstoffenwinning
C Industrie	990	1 995	2 985	33	67	1 510	4 840	6 350	24	76
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	1 025	770	1 800	57	43	1 555	885	2 440	64	36
45 Autohandel en -reparatie	345	255	600	58	42	400	440	840	48	52
46 Groothandel en handelsbemiddeling	940	2 160	3 100	30	70	1 845	11 910	13 755	13	87
47 Detailhandel (niet in auto's)	680	780	1 460	46	54	1 605	1 815	3 425	47	53
H Vervoer en opslag	375	1 490	1 870	20	80	1 020	5 845	6 860	15	85
I Horeca	320	330	650	49	51	1 010	1 325	2 335	43	57
J Informatie en communicatie	315	3 515	3 835	8	92	565	6 170	6 735	8	92
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	610	2 050	2 660	23	77	1 190	5 565	6 755	18	82
N Verhuur en overige zakelijke diensten	640	1 415	2 055	31	69	1 090	5 865	6 955	16	84
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3.1e Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾, Zuid-Holland, Zeeland, 2014

	Zuid-Holland			Zeeland						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro			% van bedrijfstak			mln euro			% van bedrijfstak
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	18 535	37 065	55 600	33	67	2 300	3 260	5 560	41	59
B Delfstoffenwinning
C Industrie	2 820	4 835	7 655	37	63	570	1 310	1 885	30	70
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	2 920	2 100	5 020	58	42	250	230	480	52	48
45 Autohandel en -reparatie	595	475	1 070	56	44	75	40	115	65	35
46 Groothandel en handelsbemiddeling	2 635	6 570	9 205	29	71	280	200	485	58	42
47 Detailhandel (niet in auto's)	1 870	1 820	3 695	51	49	245	175	420	58	42
H Vervoer en opslag	1 930	5 235	7 165	27	73	365	385	745	49	51
I Horeca	895	690	1 585	56	44	195	120	315	62	38
J Informatie en communicatie	555	4 500	5 055	11	89	25	85	110	23	77
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	1 505	4 115	5 620	27	73	100	170	270	37	63
N Verhuur en overige zakelijke diensten	1 655	2 590	4 250	39	61	135	105	240	56	44
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

4.3.1f Toegevoegde waarde in de business economy¹⁾, Noord-Brabant, Limburg, 2014

	Noord-Brabant			Limburg						
	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven	Totaal	Familie- bedrijven	Niet-familie- bedrijven
	mln euro		% van bedrijfstak	mln euro		mln euro		% van bedrijfstak		
Business economy, B-N, excl. K, incl. 95	14 750	28 095	42 840	34	66	5 495	9 475	14 965	37	63
B Delfstoffenwinning
C Industrie	3 420	11 675	15 095	23	77	1 105	3 550	4 655	24	76
D Energievoorziening
E Waterbedrijven en afvalbeheer
F Bouwnijverheid	1 775	1 305	3 080	58	42	545	280	825	66	34
45 Autohandel en -reparatie	705	300	1 005	70	30	240	150	390	61	39
46 Groothandel en handelsbemiddeling	2 340	3 830	6 175	38	62	715	1 315	2 030	35	65
47 Detailhandel (niet in auto's)	1 480	1 275	2 755	54	46	695	560	1 255	55	45
H Vervoer en opslag	1 440	1 765	3 205	45	55	625	745	1 370	46	54
I Horeca	775	375	1 150	67	33	415	185	600	69	31
J Informatie en communicatie	385	1 625	2 010	19	81	95	805	900	11	89
L Verhuur en handel van onroerend goed
M Specialistische zakelijke diensten	1 020	2 150	3 170	32	68	350	585	935	37	63
N Verhuur en overige zakelijke diensten	1 035	2 500	3 530	29	71	475	640	1 115	43	57
95 Reparatie van consumentenartikelen

Bron: CBS.

¹⁾ Vestigingen die op 1 januari 2015 bestonden, exclusief vestigingen van ondernemingsgroepen met 1 werkzame persoon. Maatschappen en vof's zijn ongeacht grootte in de selectie opgenomen.

5.1.1a Aantal werknemersbanen naar bedrijfstak, 1 januari 2016

	Niet-familiebedrijven en instellingen		Totaal	Niet-familiebedrijven en instellingen	
	Familiebedrijven			Familiebedrijven	
	x 1 000		% van bedrijfstak		
A-U Alle economische activiteiten	2 164,2	5 179,2	7 343,4	29	71
A Landbouw, bosbouw en visserij	64,5	21,1	85,6	75	25
B Delfstoffenwinning	2,3	8,0	10,3	23	77
C Industrie	229,6	484,4	714,0	32	68
D Energievoorziening	0,4	25,6	26,0	2	98
E Waterbedrijven en afvalbeheer	7,5	24,2	31,8	24	76
F Bouwnijverheid	165,0	113,4	278,4	59	41
45 Autohandel en -reparatie	71,8	34,1	106,0	68	32
46 Groothandel en handelsbemiddeling	187,4	256,2	443,6	42	58
47 Detailhandel (niet in auto's)	381,5	332,7	714,2	53	47
H Vervoer en opslag	115,0	237,9	352,8	33	67
I Horeca	223,4	114,4	337,7	66	34
J Informatie en communicatie	43,1	185,3	228,3	19	81
K Financiële dienstverlening	29,2	187,5	216,7	13	87
L Verhuur en handel van onroerend goed	14,7	41,6	56,3	26	74
M Specialistische zakelijke diensten	123,3	290,5	413,9	30	70
N Verhuur en overige zakelijke diensten	299,3	584,3	883,7	34	66
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	0,0	492,9	492,9	0	100
P Onderwijs	14,5	486,2	500,6	3	97
Q Gezondheids- en welzijnszorg	121,6	1 103,1	1 224,7	10	90
R Cultuur, sport en recreatie	30,8	83,6	114,4	27	73
S Overige dienstverlening	39,2	72,3	111,4	35	65

Bron: CBS.

5.1.2a Aantal werknemersbanen naar woonprovincie van de werknemer, 1 januari 2016

	Niet-familiebedrijven en instellingen		Totaal	Niet-familiebedrijven en instellingen	
	Familiebedrijven			Familiebedrijven	
	x 1 000		% van provincie		
Groningen	61,6	172,9	234,6	26	74
Friesland	81,0	173,3	254,3	32	68
Drenthe	57,4	136,6	194,1	30	70
Overijssel	161,0	329,7	490,7	33	67
Flevoland	49,4	125,8	175,2	28	72
Gelderland	277,1	585,5	862,6	32	68
Utrecht	149,5	412,5	562,1	27	73
Noord-Holland	310,8	873,4	1 184,2	26	74
Zuid-Holland	423,8	1 083,3	1 507,2	28	72
Zeeland	48,8	102,2	151,1	32	68
Noord-Brabant	338,4	746,8	1 085,2	31	69
Limburg	134,7	317,6	452,3	30	70
Onbekend	70,7	119,4	190,1	37	63

Bron: CBS.

5.3.0 Procentuele verdeling werknemersbanen naar baankenmerk, 1 januari 2016

	Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven
Dienstverband		
Voltijd	46	47
Deeltijd	54	53
Contractsoort		
Onbepaalde tijd	55	68
Bepaalde tijd	40	32
Niet van toepassing	5	0
Arbeidsduur		
minder dan 12 uur per week	20	12
12 tot 20 uur per week	12	10
20 tot 25 uur per week	8	11
25 tot 30 uur per week	6	8
30 tot 35 uur per week	7	12
35 uur of meer per week	47	48
Maandloon exclusief overwerk		
Minder dan 1 000 euro	34	21
1 000 tot 1 500 euro	12	10
1 500 tot 2 000 euro	13	13
2 000 tot 2 500 euro	13	13
2 500 tot 3 000 euro	10	12
3 000 tot 3 500 euro	6	9
3 500 tot 4 000 euro	4	6
4 000 tot 4 500 euro	2	4
4 500 tot 5 000 euro	1	3
5 000 euro of meer	4	9

Bron: CBS.

5.4.0 Procentuele verdeling van werknemers naar persoonskenmerk, 1 januari 2016

	Familiebedrijven	Niet-familiebedrijven
Geslacht		
Mannen	59	51
Vrouwen	41	49
Leeftijd		
jonger dan 15 jaar	1	0
15 tot 25 jaar	23	14
25 tot 35 jaar	21	22
35 tot 45 jaar	19	21
45 tot 55 jaar	21	24
55 tot 65 jaar	12	16
65 jaar of ouder	2	1
Herkomst		
Nederlandse achtergrond	80	78
Westerse migratie achtergrond	9	11
Niet-westerse migratieachtergrond	9	10
Onbekend	2	2

Bron: CBS.

III Databronnen en methoden

Deze bijlage geeft een korte omschrijving van de databronnen en methoden die in deze publicatie zijn gebruikt om het economisch belang van familiebedrijven te duiden.

Omzetstatistiek

Het CBS verzameld omzetgegevens van Nederlandse bedrijven voor de Europese korte termijn bedrijfsstatistieken. Deze statistieken beschrijven voornamelijk de business economy (het niet-financiële bedrijfsleven). Daarom heeft het CBS omzetgegevens over: delfstoffenwinning, industrie, energievoorziening, waterbedrijven en afvalbeheer, bouwnijverheid, handel, vervoer en opslag, horeca en zakelijke dienstverlening. Het CBS haalt de gegevens zoveel als mogelijk uit registraties van de Belastingdienst. Als de belastinggegevens voor de kleinere bedrijven niet voldoen, wordt aanvullende informatie verkregen door steekproefonderzoek onder deze bedrijven.

Alleen de meest complexe bedrijven ontvangen een enquête. Zo beschikt het CBS over omzetgegevens van alle bedrijven in de business economy.

Om de omzet te regionaliseren zijn voor bedrijven met meerdere vestigingen de landelijke cijfers over de vestigingen verdeeld naar rato van het aantal werkzame personen per vestiging. Cijfers over de omzet voor 2016 waren tijdens het onderzoek nog niet beschikbaar.

Productiestatistiek

Het CBS verzameld gegevens over bedrijfsopbrengsten en bedrijfskosten van Nederlandse bedrijven voor de Europese structurele bedrijfsstatistieken. Deze statistieken beschrijven de business economy. Daarom heeft het CBS gegevens over: delfstoffenwinning, industrie, energievoorziening, waterbedrijven en afvalbeheer, bouwnijverheid, handel, vervoer en opslag, horeca, zakelijke dienstverlening en reparatie van consumentenartikelen. Van

bedrijven met minder dan 10 werkzame personen wordt de informatie verkregen uit registraties van de Belastingdienst of door middel van enquêtering op steekproefbasis. Dit is afhankelijk van de bruikbaarheid van de fiscale informatie voor statistische doeleinden en varieert per bedrijfstak. Bedrijven met 10 tot 50 werkzame personen worden steekproefsgewijs benaderd met een vragenlijst. Bedrijven met 50 of meer werkzame personen ontvangen allemaal een enquêteformulier. Zo beschikt het CBS over gegevens van ongeveer 80 000 bedrijven waarbij bedrijven met 50 of meer werkzame personen grotendeels integraal zijn waargenomen. De op basis van een steekproef ontvangen enquêtegegevens zijn opgehoogd naar het totale aantal bedrijven in een bedrijfstak. Met de gegevens over bedrijfsopbrengsten en bedrijfskosten is de toegevoegde waarde berekend.

Om de toegevoegde waarde te regionaliseren zijn voor bedrijven met meerdere vestigingen de landelijke cijfers over de vestigingen verdeeld naar rato van het aantal werkzame personen per vestiging. Cijfers over de toegevoegde waarde voor 2015 of 2016 waren tijdens het onderzoek nog niet beschikbaar.

Doordat steekproefgegevens zijn gebruikt, hebben de uitkomsten een bepaalde onzekerheidsmarge. Hoe groot de marge is van de gepubliceerde uitkomsten verschilt per cijfer. Hoe kleiner de (sub)populatie is en hoe groter de spreiding van de betreffende variabele, hoe groter de marge zal zijn. Een deel van de onzekerheid is mede ondervangen doordat is afgerond op 5 miljoen euro. Uitkomsten met een te grote marge zijn niet gepubliceerd en vervangen door een punt. Om onthulling van informatie over bedrijven te voorkomen, zijn sommige cijfers ook vervangen door een punt.

Werknemers

De gegevens over werknemers en hun banen komen uit de polisadministratie, de basisregistratie personen en een bestand van het CBS met gegevens van personen die een relatie met Nederland hebben, maar die niet zijn ingeschreven in de BRP.

De polisadministratie is gebaseerd op de loonaangiften bij de Belastingdienst. Het omvat alle banen van werknemers bij bedrijven en instellingen in Nederland. Banen van Nederlanders die in het buitenland werken vallen hier niet onder. Daarentegen tellen banen van personen die niet in Nederland wonen en hier wel werken, wél mee. Verder geldt dat alle banen van werknemers meetellen, ongeacht de arbeidsduur van de baan of de leeftijd van de werknemer.

De BRP is een elektronisch bevolkingsregister gebruikt door de gemeenten. Het bevat achtergrondgegevens van alle personen die in de gemeentelijke bevolkingsregisters voorkomen.

Een persoon kan op hetzelfde moment meerdere banen hebben. In hoofdstuk 5 telt elke werknemersbaan één keer mee. Bij de persoonskenmerken telt elke persoon één keer mee. Om het aandeel van familiebedrijven in het totaal aan werknemersbanen aan te geven, zijn de banen in openbaar bestuur en overheidsdiensten en de bedrijfstak onderwijs ook meegeteld. Bij de vergelijking van de baan- en achtergrondkenmerken met niet-familiebedrijven tellen de banen bij openbaar bestuur en overheidsdiensten en een deel van het onderwijs (SBI 852-SBI 854) niet mee.

De banen zijn geregionaliseerd naar de woonregio van de werknemer. In vergelijking met de werkregio zorgt dit waarschijnlijk voor een onderschatting van het aantal banen voor de provincies Noord-Holland, Utrecht en, in mindere mate, Noord-Brabant. Het tegenovergestelde geldt voor de overige provincies. Gegevens over de werkregio voor 2016 waren tijdens het onderzoek nog niet beschikbaar.

Literatuur

Europese Commissie (2016), *Follow up to the European Parliament resolution on family businesses in Europe, adopted by the Commission on 9 December 2015*. <http://www.europarl.europa.eu/oeil/spdoc.do?i=25951&j=0&l=en>

Europese Commissie (2015), *Call for proposals Statistics for Family Businesses*. Europese Commissie, Brussel. http://ec.europa.eu/easme/sites/easme-site/files/documents/statistics_for_family_businesses_call_text.pdf

Europese Commissie (2013), *Actieplan ondernemerschap 2020*. Europese Commissie, Brussel. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=EN>

Europese Commissie (november 2009), *Final report of the Expert Group. Overview of family-business-relevant issues: research, networks, policy measures and existing studies*. Europese Commissie, Brussel. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10388/attachments/1/translations/en/renditions/pdf>

Europese Commissie (2008), *Denk eerst klein - Een 'Small Business Act' voor Europa*. Europese Commissie, Brussel. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN>

Flören, R., Uhlaner, L., & Berent-Braun, M. (2010), *Family business in the Netherlands characteristics and success factors*. Nyenrode Business Universiteit, Breukelen.

Ministerie van Algemene Zaken (16 april 2014), *Toespraak Rutte bij de uitreiking van de Familiebedrijven Award 2014*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2014/04/16/rutte-bij-de-uitreiking-van-de-familiebedrijven-award-2014>

Ministerie van Economische Zaken (2016), *Voortgang door vernieuwing: rapportage bedrijvenbeleid 2016*. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2016/10/06/voortgang-door-vernieuwing/Rapportage+bedrijvenbeleid+2016+%27Voortgang+door+vernieuwing%27.pdf>

Ministerie van Economische Zaken (2015), *Kabinetsreactie op de beleidsdoorlichting van het Bedrijvenbeleid begrotingsartikelen 12 en 13*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/05/13/kamerbrief-met-kabinetsreactie-op-beleidsdoorlichting-bedrijvenbeleid>

Ministerie van Economische Zaken (2014), *Kamerbrief over evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/12/04/kamerbrief-over-evaluatie-fiscale-regelingen-gericht-op-bedrijfsoverdracht>

Ministerie van Financiën (1 juli 2016), *Kabinet repareert bedrijfsopvolgingsregeling na arrest Hoge Raad*. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/06/30/kabinet-repareert-bedrijfsopvolgingsregeling-na-arrest-hoge-raad>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2015), *Regeling aanwijzing directeur-grootaandeelhouder 2016*. <http://wetten.overheid.nl/BWBR0036819/2016-01-01>

Provincie Gelderland (2017), *Antwoord op Statenvragen PS2017-68*. [https://gelderland.stateninformatie.nl/document/5029701/3/EEM%20-%20Beantwoording%20Statenvragen%20over%20familiebedrijven%20van%20D_%20Vliegenthart%20\(CDA\)%20\(PS2017-68\)](https:// gelderland.stateninformatie.nl/document/5029701/3/EEM%20-%20Beantwoording%20Statenvragen%20over%20familiebedrijven%20van%20D_%20Vliegenthart%20(CDA)%20(PS2017-68))

Provincie Overijssel (2016), *Investeringsvoorstel 'Versterken MKB en Ondernemerschap'*. http://overijssel.stateninformatie.nl/document/3521773/1/Statenvoorstel_PS_2016_286

Begrippen

Arbeidsduur

De tussen werkgever en werknemer overeengekomen afspraak over de prestatie en beloning uitgedrukt in uren per periode.

Bedrijfseenheid

De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden.

Business economy

Het niet-financiële bedrijfsleven, een samenstelling van de volgende bedrijfstakken:

- B Delfstoffenwinning
- C Industrie
- D Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht
- E Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
- F Bouwnijverheid
- G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's
- H Vervoer en opslag
- I Logies-, maaltijd- en drankverstrekking
- J Informatie en communicatie
- L Verhuur van en handel in onroerend goed
- M Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening
- N Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening
- 95 Reparatie van consumentenartikelen

Contractsoort: bepaalde tijd

Een arbeidsovereenkomst waarvan de duur door overeenkomst tussen werkgever en werknemer, door de wet of door het gebruik is aangegeven. Na het verstrijken van de overeengekomen periode eindigt de overeenkomst van rechtswege, dat wil zeggen zonder opzegging of andere handeling.

Contractsoort: onbepaalde tijd

Een arbeidsovereenkomst waarvan de einddatum niet is vastgelegd, tenzij door de pensioendatum. Voor beëindiging daarvan moet men een ontslagvergunning aanvragen via het UWV, tenzij de overeenkomst wordt beëindigd op grond van:

- overlijden werknemer;
- gewichtige reden (ontbinding door kantonrechter);
- dringende reden (op staande voet);
- met wederzijds goedvinden.

Contractsoort: Niet van toepassing

Bij een directeur-grotaandeelhouder (DGA) geldt dat het contractsoort niet van toepassing is.

Dienstverband: deeltijd

Baan van een werknemer waarbij op een bepaald peilmoment/-periode het aantal overeengekomen uren lager ligt dan het aantal dat behoort bij een volledige dag- en weektaak.

Dienstverband: voltijd

Baan van een werknemer waarbij het aantal overeengekomen uren per betaalperiode ten minste gelijk is aan het aantal dat behoort bij de gebruikelijke volledige aanstelling binnen het bedrijf of de bedrijfstak.

Familiebedrijf

Een bedrijf waarbij één familie, direct of indirect, een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). Minimaal één familielid moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn.

Geregistreerd partnerschap

Een op het huwelijk lijkende relatie tussen twee personen, vastgelegd in een akte van de Burgerlijke Stand. Per 1 januari 1998 is in Nederland het geregistreerd partnerschap ingevoerd.

Herkomst

Kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon verbonden is op basis van het geboorteland van de ouders of van zichzelf. De volgende categorieën van herkomstgroep worden onderscheiden:

- Personen met een Nederlandse achtergrond;
- Personen met een westerse migratieachtergrond. Personen met als herkomstgroepering één van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, of Indonesië of Japan.
- Personen met een niet-westerse migratieachtergrond. Personen met als herkomstgroepering één van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Lokale bedrijfseenheid

Zie vestiging.

MKB

Midden- en kleinbedrijf, bedrijven met minder dan 250 werkzame personen.

Omzet

De omzet is de opbrengst uit verkoop van goederen en diensten aan derden. De omzet omvat zowel de opbrengst uit hoofdactiviteit als uit nevenactiviteiten. Derden zijn consumenten en bedrijven buiten het (Nederlandse deel van het) eigen concernverband. De omzet is exclusief btw en toeristenbelasting (voor zover van toepassing).

Ondernemingsgroep

De meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden waarover zeggenschap kan worden uitgeoefend en die homogeen is naar institutionele sector; de eenheid die feitelijk optreedt als financiële transactor.

Standaard bedrijfsindeling (2008)

Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die vanaf 2008 door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden in te delen naar hun hoofdactiviteit. De economische activiteit is de verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid.

Toegevoegde waarde

Het bruto-inkomen uit bedrijfsactiviteiten na correctie voor exploitatiesubsidies en indirecte belastingen.

Vestiging

Elke afzonderlijk gelegen ruimte, terrein of complex van ruimten of terreinen, benut door een onderneming voor de uitoefening van de activiteiten. Iedere onderneming bestaat uit tenminste één vestiging.

Wekelijkse arbeidsduur

Het aantal uren dat een persoon in een normale of gemiddelde werkweek werkt.

Werknemer

Een persoon die in een arbeidsovereenkomst afspraken met een economische eenheid maakt om arbeid te verrichten waartegenover een financiële beloning staat.

Werknemersbaan

Een overeenkomst waarbij een persoon tegen een financiële vergoeding arbeid verricht voor een bedrijf of instelling als werknemer.

Werkzame personen

Alle in het bedrijf werkzame personen (werknemers en de ondernemer zelf bijvoorbeeld).

Afkortingen

ABR	Algemeen bedrijvenregister
BE	Bedrijfseenheid
BRP	Basisregistratie Personen
BV	Besloten vennootschap
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
COSME	EU-programma voor het concurrentievermogen van ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen
CV	Commanditaire vennootschap
DGA	Directeur-grotaandeelhouder
EASME	Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises
EC	Europese Commissie
EU	Europese Unie
KvK	Kamer van Koophandel
LBE	Lokale bedrijfseenheid
MKB	Midden- en kleinbedrijf
NHR	Nieuw Handelsregister
NV	Naamloze vennootschap
OG	Ondernemingengroep
RvC	Raad van Commissarissen
SBI	Standaard bedrijfsindeling
SZO	Satelliet Zelfstandige Ondernemers
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VOF	Vennootschap onder firma

Medewerkers

Auteurs

Léon Custers

Danny van Elswijk

Marien Vrolijk

Met medewerking van

Arjen de Boer

Jos Erkens

Rico Konen

Arjan van Loon

Eric Smeets

Jeroen Valkenburg

Eindredactie

Marien Vrolijk

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2016–2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	Het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2014/'15–2016/'17	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2014/'15 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2017.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.